ISSN 0132-0726

Піонерія

ЩОМІСЯЧНИЙ ДИТЯЧИЙ ЖУРНАЛ ЦК ЛКСМУ ТА РЕСПУБЛІКАНСЬКОЇ РАДИ ВСЕСОЮЗНОЇ ПІОНЕРСЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ІМЕНІ В.І.ЛЕНІНА

6 . 1987

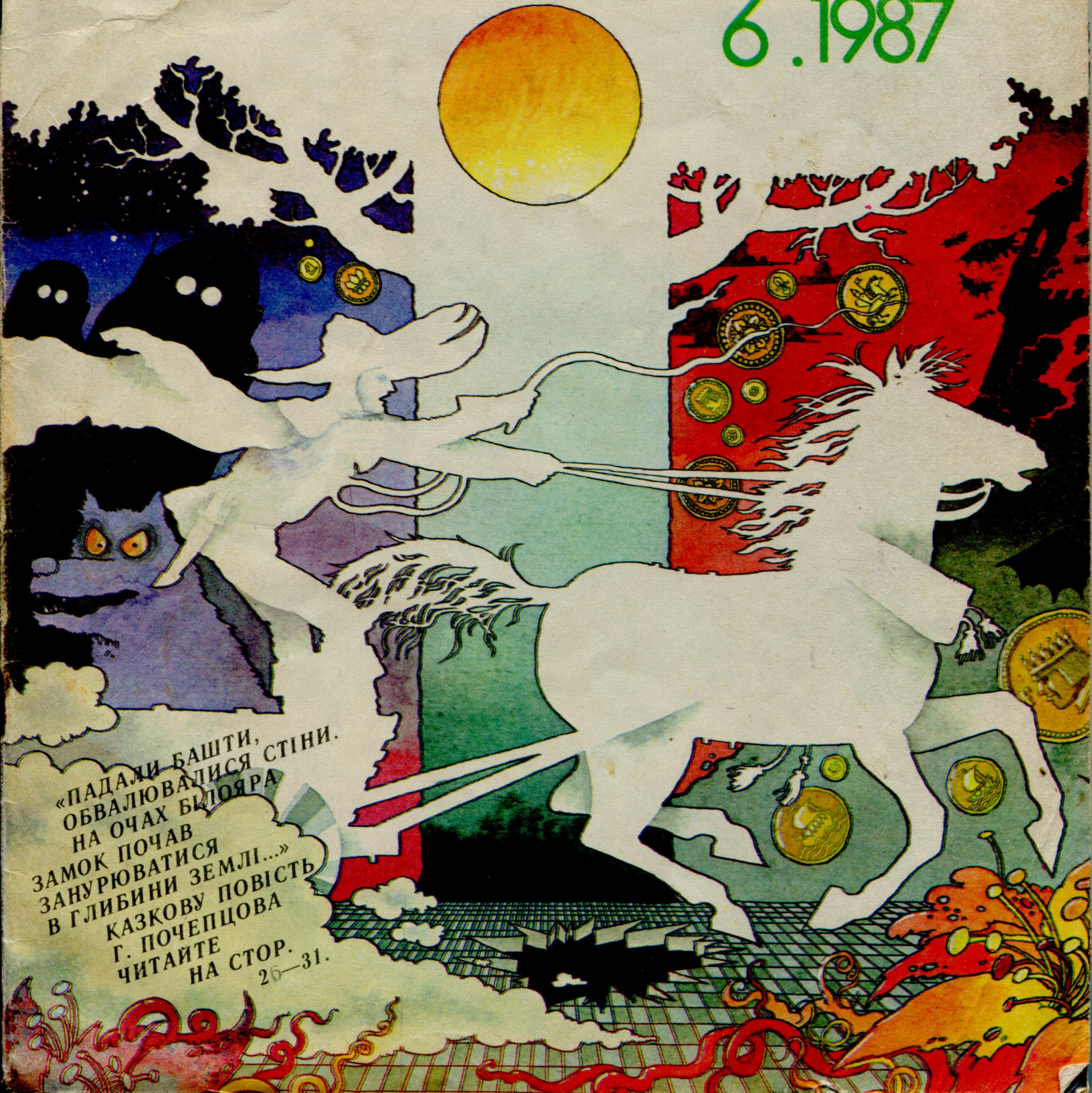

«ПАДАЛИ БАШТИ,
ОБВАЛЮВАЛИСЯ СТІНИ.
НА ОЧАХ БІЛОЯРА
ЗАМОК ПОЧАВ
ЗАНУРЮВАТИСЯ
В ГЛИБИНИ ЗЕМЛІ...»
КАЗКОВУ ПОВІСТЬ
Г. ПОЧЕПЦОВА
ЧИТАЙТЕ
НА СТОР. 25—31.

ХТО з нас не мріє про літо? Ти чекаєш його задовго до календарного строку. Тішишся наперед, пригадуєш усі минулі червні-липні-серпні... Вони були гарні, та все ж — наступне, цьогорічне, буде зовсім іншим — неповторно прекрасним. Найкращим з усіх прожитих.

І ось воно настає. Непомітно, не одразу. Ще ти весь у полоні травневих шкільних турбот. Ще оцінки, дзвінки та іспити диктують свій розклад. Та тільки якось раптом замреш, вражений: а вже літо! Неважливо, що стало для тебе ньютоновим яблуком. Вишнева пелюстка півонії, яка впала на аркуш із зошита, вигин річки, що зблиснув раптом на повороті, чи просто сонячний промінь припік щоку. Але відкриття зроблено! І, наче вперше, захоплено радієш світові...

Коли ти відкриєш цю сторінку, літо вже просурмить похідний збір. Здіймуться прапори над щоглами піонерських таборів. Де ти будеш? У міському, оздоровчому чи оборонно-спортивному? А може, поїдеш з однокласниками у табір праці та відпочинку? Втім, неважливо куди, скрізь чимало цікавого запропонують вожаті школярам. А сам ти? Що можеш? Подивись навколо. Якщо поряд з таборо́м ліс — він напевне вимагає і твоєї турботи. Луг? Там ростуть лікарські трави. Хай дорослі розкажуть, що і як треба збирати. Ось і ще одне безумовно корисне заняття. Та і в самому таборі справи знайдуться. Спробуйте розбити «свій» город або організувати піонерський цех сувенірів, м'якої іграшки. У селищній Раді підкажуть, чим може допомогти колгоспу твій загін.

Фото І. КРОПИВНИЦЬКОГО

СУРМА ВІНШУЄ

А бойова агітбригада? Веселі змагання? Хитромудрі конкурси ерудитів? Тут без твоєї енергії та вигадки просто не обійтися. Втім, і сам ти можеш придумати сто цікавих занять. Головне, не забувати: добрий день — для добрих діл. Адже людина без мети схожа на перекоти-поле: куди подме, туди й понесе. Довгождані літні дні для такого — безкінечно нудні й сумні. Вештається, бідолаха, понуро, не знаючи, до чого рук докласти, чим зайнятися. Підкажи йому, друже! Відкрий секрети піонерського літа!

Хотілося б і нам прожити з тобою разом один табірний день: від зарядки до вечірнього вогнища. Наші кореспонденти розкажуть, як живеться літньої пори хлопчикам та дівчаткам у містах і селах нашої республіки. Але й від тебе ми чекаємо на допомогу. Напиши до редакції листа про свій літній день. Чим займався, з ким подружив? Що тебе здивувало або засмутило? Що із задуманого вдалося зробити, а що — ні? Що ти прочитав, побачив, зрозумів? Намалюй в кутку на конверті сурму і сонце. Це і буде емблема колективного твору наших читачів: «Один літній день».

А поки що — подивись навколо. Буйні м'які трави, синє-синє небо... Літо. Розмай квітів, барв, тепла. Літо! Можна блукати лісом, лугом, падати у блискітливу воду, підставляти обличчя теплому вітру. Можна встигнути все! Адже літній день такий довгий — такий чудовий.

Фото П. ЛЕЙКА

Піонерія

ЩОМІСЯЧНИЙ ДИТЯЧИЙ ЖУРНАЛ ЦК ЛКСМУ ТА РЕСПУБЛІКАНСЬКОЇ РАДИ ВСЕСОЮЗНОЇ ПІОНЕРСЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ІМЕНІ В. І. ЛЕНІНА

№ 6 (764) 1987

ВИДАЄТЬСЯ З 1 ЖОВТНЯ 1923 РОКУ

КИЇВ
ОРДЕНА
«ЗНАК ПОШАНИ»
ВИДАВНИЦТВО
ЦК ЛКСМУ
«МОЛОДЬ»
1987

© «Піонерія», 1987.

ЛІТО

ЛЕНІНА ПАМ'ЯТЬ ЖИВА

Щоб приїхати з центру міста до Сімферопольської середньої школи № 34, треба минути кілька селищ. Та виручає тролейбус, що з'єднує селище ГРЕС імені Леніна з обласним центром.

Юним сімферопольцям добре відома гресівська школа своєю глибокою, цікавою роботою.

Двадцять років тому на старовинній будівлі по вулиці Леніна м. Сімферополя з'явилася меморіальна дошка на честь перебування Кримського ревкому, який очолював революціонер Бела Кун. На пропозицію комсомольців — членів малої академії наук «Шукач» вирішено створити при школі № 34 музей Бели Куна.

За справу взялася вчителька історії Дора Петрівна Глацовська. Члени шкільного історичного гуртка через «Піонерську зорьку» і Центральне угорське радіо звернулися до всіх, хто знав цього відомого інтернаціоналіста-ленінця, з проханням надіслати свої спогади, документи, фотографії.

Незабаром почали надходити відповіді з різних куточків нашої країни, з Угорської Народної Республіки. Дуже теплі, задушевні листи одержали школярі від дружини революціонера Ірени Кун та його дочки Агнеси Кун. Співробітники Центрального партійного архіву УНР надіслали цінні експонати. Слідопити одержали він них подарунок і фотографію Бели Куна.

Як збирається з окремих елементів мозаїчне панно, так по крихтах збиралися докупи матеріали про життя і діяльність Бели Куна.

Голова музею Андрійко Солодченко розповідав мені:

— Я довідався про Белу Куна ще в п'ятому класу. А потім у піонерському таборі ми сиділи біля багаття з друзями, притулившись один до одного, слухаючи розповіді ветеранів революції. Вночі довго не міг заснути. Думав про нього, про його зустрічі з Леніним. Ой, як хотілося бути схожим на нього! Бути таким же мужнім!

...Бела Кун народився в Трансільванії, у містечку Леле. Блискуче закінчив гімназію, потім вступив до Угорської соціал-демократичної партії і став одним з керівників робітничого руху в рідному місті. Почалася перша світова війна, Бела Кун був мобілізований до австро-угорської армії. В 1916 році потрапив у російський полон, у табір військовополонених поблизу м. Томська. Не так просто виявилося налагодити зв'язок з томськими більшовиками, які перебували в підпіллі. І все ж це йому вдалося. Бела Кун вступив до партії більшовиків.

Бела Кун воював проти кайзерівських військ під Нарвою, а восени 1918 року повернувся до Угорщини, став одним з керівників Радянського уряду країни. Під ударами контрреволюційних сил Угорська Радянська республіка була повалена, протримавшись лише 133 дні. Белу Куна було кинуто до в'язниці. Його життю загрожувала небезпека. Та наполегливі вимоги Радянської Росії змусили австрійський уряд звільнити його. Влітку 1920 року він повернувся до нашої країни. А у вересні за рекомендацією В. І. Леніна ЦК партії направляє його членом реввійськради Південного фронту.

Після звільнення Криму від Врангеля Бела Кун очолив ревком. Кримський ревком працював у той час дні й ночі, вирішуючи найскладніші питання повсякденності. Розруха і голод панували в Криму. І в ці важкі, напружені місяці Бела Кун не забував про дітей. В одній з постанов було сказано: «Відпустити 100 аршинів мануфактури для дітей, виділити два вантажні автомобілі для доставки їм фруктів з Карасубазара до Сімферополя». А в грудні 1920 року ревком провів Тиждень дитини.

Недовго Белі Куну довелося працювати в Криму. Його відкликали на роботу до Виконкому Комінтерну. Партія давала йому складні завдання, довіряла різні пости, повсюди він віддавав справі весь запал свого великого серця.

...Багато цікавого дізналися школярі за ці роки. Тепер музей перетворився на справжній дослідницький центр, який веде грунтовне листування з багатьма людьми.

Шкільний музей приваблює багатьох. Адже в ньому стільки матеріалів: газет, листів, фотографій, книг, спогадів соратників Бели Куна. Деякі знахідки слідопитів являють особливу цінність, бо є унікальними чи дуже рідкісними.

Уявіть собі, останнім часом у 34-й школі побували головний редактор радіомовлення СРСР на соцкраїни Держтелерадіо СРСР, угорські журналісти, головний редактор журналу «Угорські новини» Габор Вайда та багато інших.

Всі вони довго розглядали стенди, гортали величезні яскраві альбоми з документами, дізналися, що цілих двадцять років працює музей, а цікавість школярів до нього не згасає. Кідівці листуються з угорськими школярами з міста-побратима Кечкемета, з Кишкереша, Дьєра, болгарськими школярами міста-побратима Русе, села Ніколово Русенського округу, з колишніми кримськими партизанами — громадянами Чехословаччини.

У цій школі багато учнів захоплених, активних. Тут не люблять людей, які тільки говорять, але нічого не роблять. Чудовий ярмарок солідарності організували нещодавно кідівці. Скільки тут було саморобок, вишиванок, малюнків!

Усі гроші школярі переказали у Радянський фонд миру.

Софія БОРИСОВА.

Піонерський клуб «Сурмач»

Малюнок Т. ЮРЧЕНКО

1987

ДОРОГА РЕДАКЦІЯ...

ЗУСТРІЧ ВЕТЕРАНІВ

Яскравий сонячний ранок зустрів на Чернігівщині нас, ветеранів колишньої П'ятої армії Південно-Західного фронту. Грізного літа 1941 року вона брала участь у героїчній обороні Києва. А пізніше війська П'ятої армії були перекинуті на Гомельсько-Чернігівський напрям...

І ось, вперше за всі післявоєнні роки, з ініціативи Чернігівського райкому ЛКСМУ і полковника у відставці Володимира Денисовича Драгунова, була організована зустріч ветеранів на чернігівській землі.

Учасники зустрічі побували в селі Козероги, де на початку вересня 1941 року вела жорстокі бої 215-а мотострілецька дивізія і де похований разом зі своїми однополчанами її командир — полковник Павлин Андрійович Барабанов.

Приємно було почути нам, що школярі с. Козероги дбайливо оберігають пам'ятники і могили загиблих воїнів, розшукують колишніх учасників боїв і їхніх родичів. А піонери восьмирічної школи, учні 8-го класу Лариса Макаренко, Наталка Литвин, Марина Ільїчова, Володя Кравець допомагають рідному колгоспові в сільськогосподарських роботах.

Тепла зустріч того дня відбулася в середній школі села Пакуль. Багато комсомольців і піонерів у ній — активісти товариства «Червоний Хрест». На районних змаганнях дружин і санпостів не раз займали призові місця.

С. О. ШИШКІН,
ветеран Великої Вітчизняної війни.

А У ВАС?

Пише вам Марцинко Тетяна. Я вчусь у школі № 1 м. Вінниці. Хочу розповісти про те, що ми робимо у дворі. В нас поряд стоять два будинки — триповерховий і п'ятиповерховий. Ми вирішили створити дві дворові команди. Свою команду ми назвали «Іскра», а друга — «Кортик». Командиром «Іскри» обрали мене. І в кожного з нас є свої обов'язки. Що ми робимо? Граємо з малюками у дворі, на свята випускаємо газету, готуємо концерти для всіх мешканців. Співаємо частівки, пісні про мир, дружбу, дитинство. Показуємо сценки, для яких самі шиємо костюми. Мешканці нашого двору прислали вдячного листа у школу. І його читали на піонерській лінійці. Ми хочемо придумати іще щось цікаве, тільки не знаємо, що. Підкажіть, як працювати далі?

Таня і вся команда «Іскра»,
м. Вінниця.

Від редакції:
А що ви порадите хлопчикам і дівчаткам? Напишіть, як проводите свої канікули, що цікавого придумали разом з друзями у своєму дворі? Чекаємо листів.

ПІОНЕРСЬКИЙ КАЛЕНДАР

ЛИПЕНЬ

5 ЛИПНЯ —
130 років від дня народження Клари Цеткін — діяча німецького і міжнародного комуністичного і робітничого руху, одного із засновників Компартії Німеччини (1857—1933).

10 ЛИПНЯ —
V Всеросійський з'їзд Рад прийняв Конституцію РРФСР — першу радянську Конституцію (1918).

12 ЛИПНЯ —
День присвоєння комсомолу імені В. І. Леніна (1924).

Готуючись до цього дня, радимо прочитати такі книжки: Ацаркин А. Н. Пролетарская революция и молодежь. Рождение комсомола. М., Молодая гвардия , 1981; Клюкин В. И. Организуясь, сплачиваясь, борясь... (Ленин. Молодежь. Комсомол.) М., Молодая гвардия, 1977; Имени Ленинского комсомола. Сборник. М., Молодая гвардия, 1979.

14 ЛИПНЯ —
Повсталий французький народ захопив фортецю Бастілію (1789). Національне свято французького народу.

15 ЛИПНЯ —
70 років від дня народження М. А. Познанської — української радянської письменниці (1917).

26 ЛИПНЯ —
День Військово-Морського Флоту СРСР.

У піонерських таборах, у таборах праці та відпочинку червоні слідопити заздалегідь довідуються, хто з робітників підприємства-шефа, батьків, жителів навколишніх сіл, селищ служив на флоті. Запросіть їх на свято. Художні колективи табору готують концертну програму. Загони беруть участь у конкурсі інсценізованої пісні про море та моряків.

29 ЛИПНЯ —
45 років тому встановлено орден Суворова, орден Кутузова і орден Олександра Невського (1942).

НОВІ КНИГИ:
Ямпольський Е. М. Моя профессия — строитель. М., Стройиздат, 1986. (Научно-популярная б-ка школьника); Сворень Р. Электроника: шаг за шагом. М., Детская литература, 1986; Пионерский музыкальный клуб. Вып. 20. Составитель О. Очаковская. М., Музыка, 1986; Карп П. Младшая муза. М., Детская литература, 1986. (В мире прекрасного.)

АЗБУКА ЕОМ

БАГАТО різних гуртків працює в Будинку піонерів та школярів Московського району міста Києва. Ось крізь прочинені двері зблискують білими вигнутими шиями кравецькі машинки — у цій кімнаті відбуваються заняття юних кравчинь. А у величезному залі біля дерев'яних станків виконують складні вправи граціозні дівчатка — майбутні балерини. Двері навпроти ведуть у майстерню для тих, хто захоплюється ліпленням. Лунає з другого поверху музика — там репетиція учасників естрадного ансамблю...

І тільки в цій кімнаті — № 41 — на третьому поверсі панує тиша. Хіба що вряди-годи клацне клавіша-перемикач та змигне світло-зеленим оком-вогником комп'ютер.

Тут працює гурток юних кібернетиків. Свою роботу він розгорнув на базі створеної Міністерством освіти УРСР та республіканської Академії Наук експериментальної міжгалузевої лабораторії по вивченню в школі електронно-обчислювальної та мікропомп'ютерної техніки.

— Складна назва не відлякує, однак, наших відвідувачів,— усміхається керівник лабораторії Валентин Дмитрович Долина.— Гурток юних кібернетиків дуже популярний серед піонерів та школярів району.

У кібернетиків два класи — теоретичний та інструментальний.

— Найбільше приваблює дітей інструментальний клас, він у нас оснащений машинами вищої категорії, — пояснює Валентин Дмитрович.— Одинадцять найновіших комп'ютерів у комплекті навчально-обчислювальної техніки.

Керівник сідає до одного дисплея, вмикає демонстраційно-текстову програму ЕОМ. Його оточують гуртківці.

На екрані виникають кольорові геометричні фігури, знаки.

— Машина має надзвичайно широкі можливості,— продовжує Валентин Дмитрович,— а тому кожен учень може створити будь-яку графічну модель, всебічно проаналізувати її...

Працівники лабораторії охоче розповідають не лише про технічні новинки, а й про гуртківців, про тих, хто сміливо стає на шлях засвоєння ще однієї грамоти — комп'ютерної.

Старшокласники 145-ї школи Саша Тахтуєв, Ігор Свиридов, Андрій Блохінцев, Вячеслав Биков та Саша Цеханський входять до складу творчої групи по розробці учбових та навчальних програм і посібників для тих, хто користуватиметься подібним чи таким самим комплексом. Участь у серйозній науковій роботі принесла успіх хлопцям. На республіканській олімпіаді юних кібернетиків Андрій Блохінцев, Саша Тахтуєв та Ігор Свиридов завоювали призові місця.

Молодші школярі теж вчаться складати навчальні програми і вводити їх у машинну пам'ять, вчаться налагоджувати роботу комп'ютерів у потрібних режимах. Найкраще це виходить в Ігоря

Комп'ютер і ти

Піонерський клуб «Сурмач»

Поповича та Сашка Кравченка зі школи-інтернату № 2.

А взагалі-то найперше знайомство з комп'ютером починається в гуртку з оглядової лекції «Що таке ЕОМ та її можливості».

Докладне знайомство з електронно-обчислювальною технікою починається з 8-го класу, але в гурток юних кібернетиків школярі приходять значно раніше. Приміром, Славко Лобко з 112-ї школи почав відвідувати гурток шестикласником. За короткий час навчився вести діалог із машиною, вивчив її, як кажуть спеціалісти, технічні параметри. Семикласником прийшов сюди Віталій Гриценко, а зараз він сам складає задачі, комп'ютер допомагає йому їх розв'язувати.

— Машина любить дисциплінованих, а ще вона вимагає глибоких систематичних знань. Із трієчками в інструментальному класі робити нічого,— до такого висновку дійшли всі гуртківці-кібернетики.

— Як тільки щось не так відповів,— говорить Віталій,— на дисплеї спалахує: «Неправильно! Подумай, Віталію». А коли відповідаєш добре, то машина хвалить: «Молодець, Віталію!»

— Кожному приємно, коли його хвалять,— додає Славко Лобко.— От ми й стараємося.

В експериментальній лабораторії, на базі якої діє гурток, мріють про той час, коли кожна вікова група дітей матиме свої програми — від старшокласників до дитячих садочків.

А поки що кожної неділі гурток юних кібернетиків проводить день відкритих дверей. Сюди, в сорок першу кімнату, приходять учні молодших класів і дошкільнята.

Коли діти сідають до комп'ютерів, час летить непомітно. Машина заворожує і малих, і дорослих.

Марина СЛОВ'ЯНОВА.

Малюнок Б. ТАРАСЕНКО

У КОДИЛІ, ДО ХАЗЯЇНА

Причепурився Бахавій. Одягнув червону косоворотку, чисто випрані, лише в двох місцях залатані штани, підперезався жовтим шовковим поясом з яскравими китицями. Взув нові риплячі личаки — він їх сплів із лика в лісі. Туго й доладно обмотав онучі, щоб личаки не хлипали на ногах. Голову покрив чорною татарською тюбетейкою, розшитою кольоровими узорами.

Фатіма з любов'ю оглянула сяючого сина.

— Чисто пан! — І тут же турботливо попередила:— Дивись, не груби! Хазяїн, він слухняних любить, сумирних. Та нижче кланяйся, не жалій спини — може, копійку хазяїн набавить...

— Добре, анія, добре! — відмахнувся Бахавій.— За роботу заплати — і квит. Навіщо зайві гроші?

— Ех, Бахавію, Бахавію! — зітхнула мати.— Тобі не потрібно — сім'ї треба. О-о, багато чого треба! Ну, йди, йди, любий...

Довго стояла біля хвіртки, проводжаючи поглядом малолітнього сина. Гордовито милувалася ним. «Ич, який ставний та гарний у чистому вбранні! Та рідко випадають такі хвилинки... Ех, життя, життя...»

Крокував Бахавій по кокушкінській вулиці поважно, як і належить справжньому трудівникові, кланявся зустрічним селянам, а вони питали:

— Чи далеко ідеш, Бахавію?

— У село Кодили, до хазяїна, за те, що пас, гроші одержувати,— гордо відповідав підпасок.

— Щасливої тобі дороги! — бажали селяни.

Бахавій вийшов з Кокушкіна, повернув на стежку, що звивалася вздовж збитого кінськими копитами шляху. Від трави на узбіччі струменів солодкуватий запах. Поривами налітав легкий серпневий вітер, ворушив жовті китиці пояса, тріпав червону кумачеву сорочку хлопця. У небі громадилися сірі хмари, а прогалини між ними яскраво-блакитні, наче вода в зимовій ополонці.

У маленькому лісовому озерці Бахавій помилувався собою. «Справді гарний!» Вдруге за літо одягає він святкове вбрання: якось узяли його Ульянови із собою на прогулянку до Переднього лісу, що неподалік Кокушкіна. Веселий гурт був! Дітей багато, Марія Олександрівна й Ілля Миколайович ледь встигали стежити за молодшими дітьми. Розмістилися біля густої сосни. Розпалили вогнище. Заходилися пекти на вугіллі картоплю і дикі яблука. Володі та Бахавію доручили закип'ятити самовар. Володя взяв казанок, другого простягнув Бахавію.

— Ходімо по воду до джерела.

— Не піду,— зіщулився підпасок.

— Чому? — здивувався Володя.

— Там лісника розіп'яли. Прив'язали до двох дерев і...

— Ходімо, ходімо,— сказав Володя.

Двоє деревець, до яких колись був прив'язаний замордований лісник, уже всохли, вони рипіли від легенького вітерця, і Бахавієві стало моторошно. Швиденько зачерпнув води з джерела — і мерщій назад. Ось тоді й порвав штани об колючий чагарник. Привиділось, що лісник-мертвець за ноги його хапає...

— Чого боятися? — заспокоював Володя.— Лісника давно поховали.

— Людина повинна долати свій страх, Бахавію,— додав й Ілля Миколайович.

Однак страхи його не розсіялися. Адже сам бачив розіп'ятого лісника — у Передній ліс того дня всі ближні й віддалені села збіглися. Знову й знову Бахавієві лісник-мертвець ввижався. Навіть

* Закінчення. Початок у «Піонерії» № 3—5 за 1987 р.

Бахашчине щастя

Кім САРАНЧИН

Повість*

коли заспівали Ульянови й Веретенникови роздольні російські пісні...

А ще дужче натерпівся жахів, коли сам хазяїн у ліс на пасовисько налетів. Верхи на коні. Діти саме з букварем сиділи, читанням захопилися. Жеребець заіржав. Хазяїн рвучко зупинив його прямо перед схиленими над книжкою головами.

— Трудишся, татарча? — спитав глузливо і грізно.

— Буквочки читаємо...— ледь чутно пролепетав Бахавій.

— Буквочки, кажеш? — Червонопикий хазяїн з цікавістю глянув на дітей згори вниз. Змієподібний канчук повільно ліг на сторінку з яскравим малюнком.— Навіщо тобі грамота?

— Культурний стати,— ще тихіше вимовив підпасок. У роті в нього зовсім пересохло від хвилювання, а сам він злякано втупився у канчук: ну, як зараз засвистить по спині?

— Куль... Культурним захотів стати? — захлинувся од вибуху сміху хазяїн, а жеребець неспокійно смикнувся під його масивним тілом.— Ану стояти! — прикрикнув він на коня.— Культурним стати, ти ба! — І сказав несподівано доброзичливо:— Давай, давай, читай. Може, в трактир тебе візьму, грамотія такого. Грамотне татарча в шинку — інтересно! Хмарою народ посуне! Читаюче татарча, ха-ха-ха! — знову засміявся він.— По-о-о-думати треба... ха-ха-ха!

— Чому ви смієтесь? — сердито запитав Володя, намагаючись встати.

Та Бахавій утримав його за холошу, тихо зашепотів:

— Не зв'язуйся з хазяїном, а то задасть прочухана...

— Чому ви смієтесь? — повторив Володя, знову опустившись на землю і не слухаючи товаришевого шепоту.— Хіба погано, якщо Бахавій навчиться читати?

Та хазяїн навіть уваги не звернув на Володине запитання. Круто розвернув жеребця, закричав пастухові:

— Гей, Антоне, збирайся! У трактир підеш, а Бахашка й сам упорається, адже культурний, ха-ха! Розумієш, купчики заїжджі загуляли. Танцівника відмінного вимагають, з вигадкою щоб неодмінно. А хто ж, як не ти, душу їхню рознуртує або розвеселить. Не вперше, надісь, тобі.— І знову розвернув жеребця, схилився над Володею, ледь не торкаючись його густою чорною бородою з сивиною.— Сміятися, хлопче, нікому не гріх, а особливо з чудного, небаченого. Сміх, як і сльози, нікому не заборонено. І ти вчи, навчай татарча, мені це знадобиться може. Та на дорозі не ставай — затопчуть.— Змахнув канчуком.— Ану, уступися, заб'ю!

Кинулися діти горохом врозтіч, а Петя й букваря встиг прихопити. Став жеребець дибки, заіржав дико, навскач рвонув з місця.

— Та швидше, Антоне! — гукнув владно хазяїн.— Не барись.

Пастух Антон підхопив свій сіряк, заспішив у Кодилі.

— Ти, Бахавко, спочатку хазяйських корів відведеш, а вже потім і кокушкінських. Хоча ось Петя з Володиком у Кокушкіно корів відженуть, а ти, головне, за хазяйськими дивись, а то не минути біди... Е-ех, і погуляємо нині! Давно царської не куштував. Випало й на мою долю свято...— І пішов підтюпцем, продовжуючи балачку сам до себе.

Посмутніли Петя з Бахавієм.

— Чому ви? — згаслим голосом поспитав Володя.

— А-а! — Петя лише рукою махнув.

— Ти, Володю, хазяїнові не перечи,— сказав Бахавій.— Він дуже цього не любить.

— А чому він з тебе сміявся?

— Він хазяїн, він усе може. Поспішав дуже, а то канчуком би по спині...

— Нікому не можна збиткуватися над людиною.

— Хіба на хазяїв управу знайдеш? — здивувався Петя.— Дивак ти, Володю!

— Але ж боятися навіщо? — заперечив той.

«Боятися навіщо?» Ці слова врізалися Бахавію в пам'ять. Та хіба можливо на них відповісти?..

Повіяло свіжістю. Замислений пастушок підвів голову. У небі

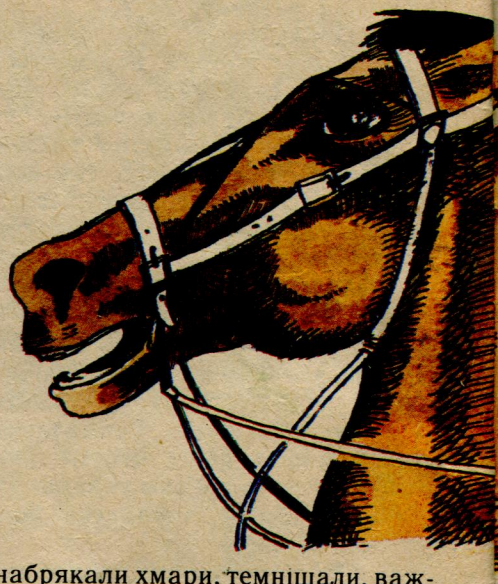

набрякали хмари, темнішали, важко обвисали мокрим лахміттям. Вітер подужчав, пориви частіші й різкіші. Зашумів ліс, засвистів тонкими вершечками дерев. Бахавій уже виходив на узлісся. Клубочилась на шляху пилюка. Колобками котилося по лугу перекотиполе. Здалеку долинули гуркітливі перекати грому.

Заспішив Бахавій. «Хоч би в дорозі дощ не настиг — умить одежину нову намочить...»

Я — ЛЮДИНА!

Хазяїн вийшов на ганок у темному чесучевому піджаці, розімлілий від випитої горілки. Широке його лице червоне, борода зім'ята, чуб на голові скуйовджений, каламутні очі дивляться з-під кошлатих брів, не моргаючи. Бахавій мимоволі зіщулився під його пронизливим поглядом, спішно зірвав з голови тюбетейку.

— А-а, татарча! — благодійно вимовив хазяїн і, спустившись на нижню сходинку ганку, лагідно провів рукою по його чорній кучерявій голові.— У щасливу пору ти з'явився, розморений я зараз. Бач, як захмарилось, хоч би не застудитись. Ну, що тобі?

— За те, що пас, одержати,— боязко мовив Бахавій.— Мене матуся послала. Каже, хазяїн добрий, справедливий.

— Ну, ну, права твоя матір, добрий я і справедливий...

Хазяїн дістав з кишені штанів

маленький тугий гаманець, розкрив його. Довго вибирав там монети своїми товстими, м'ясистими пальцями.— На, держи!

Бахавій миттю підставив обидві долоні, відчув на них вологі важкі мідяки. «Ото матуся зрадіє».

Хазяїн знову подлубався в гаманці, простягнув копійку.

— А це з моєї доброти!

— Мені зайвий не треба,— розгублено пробелькотів підпасок.— Роботу зробив — плати, будь ласка. Роботу не робив — виганяй, будь ласка. Так мій атай каже.

— Зайва копійка кишені не обірве! — всміхнувся хазяїн.— Пряників купиш чи там льодяників... Ще ж дитинча зовсім, солодкого ж, мабуть, хочеться. Ну, держи!

Бахавій поспішно зсипав мідяки в ліву руку, праву простяг по копійку. «Не можна відмовлятися, не можна зобижати хазяїна...»

— Спасибі, хазяїне,— сказав чемно. І швидко, щоб не перебили:— А Антон в одному сіряку ходить, сорочка вся геть зотліла. Махорки, каже, й то немає, мох курить. Допомогти треба, заплатити.

— А ти що за піклувальник? — Хазяїн затиснув копійку поміж товстих пальців.— Задарма, гадаєш, пою Антона в своєму шинку? Чи для вдоволення заїжджих купчиків? Моє все в шинку! У боргу вічному в мене Антон...

— Як це? — запитав розгублено Бахавій.

— А ось так! — насупився хазяїн.— Одержав своє і брись!

Зіщулилося боязко татарча, помітивши, як різко змінився настрій хазяїна. «Не можна йому перечити, гнівається. Однак Володя казав: «А боятися навіщо?» І несміливо заперечив:

— Треба б з Антоном чесно розрахуватися. Найголовніше правило — чесність. Так Ілля-і-Миколаїч сказав.

Хазяїн побагровів, ступив з останньої сходинки на землю:

— Значить, я нечесний? Га? Це. буковки велять тобі хазяїнові суперечити?

Важкий ляпас обпік щоку Бахавія. З його долоні посипалися мідяки.

— Я т-тобі покажу найголовніше правило, грамотій безштанний!

І другий ляпас обпік лице підпаска. Стрибнув він убік, звіреням зиркнув на хазяїна.

— Чого б'єшся? — вигукнув скривдженим фальцетом. — Не можна бити людини!

— Т-ти л-лю-дина?! Нечупарататарча — і раптом л-людина? — Хазяїн важко ступив до нього, замахнувся, та Бахавій знову відбіг.— Голодранець чорнопузий! Ти ба, вигадав: людина він!

— Антон — людина! Я — людина! — скривджено вигукнув Бахавій.— А тебе не боїмось, отак!

— Цить!

Розлючений хазяїн схопив із землі березове поліно і з силою кинув у підпаска. Але той спритно ухилився. Вискочив на широкий шлях, обернувся до хазяїна.

— Не можна бити людину! Чуєш, не можна!

— Я т-тобі покажу людину! — Хазяїн кинувся за хлоп'ям.

Але той уже щодуху мчав до Кокушкіна.

Линув, як з відра, дощ. Бахавій біг, низько схиливши голову, стискав у руках тюбетейку і щось кричав по-татарськи. Здавалось йому: не дощ великими краплями тарабанить по землі, а хазяїн гупотить за ним у своїх великих шкіряних чоботях...

— Очманів, чи що? — пролунав гучний тривожний голос.

Бахавій швидко підвів голову. І вчасно. Ще мить — і потрапив би під коня. На возі сидів літній чоловік.

— Що з тобою, хлопче? — запитав він співчутливо.— Лиця на тобі немає. Дивлюся, несешся прямо під коня. Гукав, гукав, а ти й не чуєш, видно... Чи скривдив хто?

Але Бахавій побіг далі.

Селянин смикнув коня. Оглядався часто. Довго долинав до нього впертий дитячий голос:

— Я — людина! Я — людина! Я — лю-ди-на!..

ЩАСТЯ БАХАВІЯ

Пастух Антон лагідно провів долонею по худій спині хлопчика, що весь час здригався.

— Годі тобі... Сльозами не зарадиш. Не тебе першого б'ють, не тебе й останнього. Хазяї що хочуть, те й чинять!

— Але чому так? Чому? — гірко скрикнув Бахавій.

Антон нічого не відповів.

Настало тепле серпневе надвечір'я. Набряклі хмари розродилися рясним дощем і швидко попливли, прояснивши небокрай. На галявинах блищали дзеркальні калюжки, і звідти сліпучо били яскраво-жовті сонця.

Антон пік картоплю, скоса поглядаючи на свого юного помічника. Шкода йому було підпаска — та що вдієш. Горопашна доля не лише в дорослих, а й ось у таких маленьких дітлахів...

— Ох-хо-хо-хо-хо...— зітхнув пастух.— І додав свою звичну приказку:— Печена картопля!..

Бахавій зрідка схлипував.

— Не побивайся,— з добрими нотками в голосі сказав пастух.— Життя в тебе ще все попереду. А в житті не лише біда трапляється, а й щастя світить. Так уже

влаштована людина, ні горя, ні щастя не обмине...

— Он гімназія казала: його ніколи не били...

— Хіба? — засумнівався Антон.— Ото так жодного разу батьки його й не вдарили? Не може бути!

— Жодного разу!—палко підтвердив Бахавій.— Однак карали. У його батька, Іллі-і-Миколаїча, є цей... як його? — а-а... чорний крісло... Якщо Володя провинився... мати саджала його на цей крісло. Здорово, дядьку Антоне, га? Я на стільці в гімназії сидів, так м'яко-м'яко...

Пастух у задумі похитав головою, поправив, бо з'їхала на вухо, шапку, з якої стриміли пасма вати:

— Здорово, Бахашко, дуже здорово! Ото б так усіх людей карали, менше б лиходійства та неподобств на світі було. А коли людину б'ють, вона й сама шаленіє...

— Хіба я не людина? — з сумом запитав Бахавій і підвів опухле від ляпасів та сліз лице.— Ось і Володя каже, що я — людина. А він якши хлопець, тямковитий, гімназія вчиться...

— Лю-ди-на... — протягнув Антон, ворушачи палицею у вогнищі.— У нас хто багатший, той і людиною вважається, хоч він татарин, мордвин чи, скажімо, чуваш... Багатства надмір — ось уся біда, а таке ж багатство нечесним шляхом набувається, безо всякої праці... І-ех, печена картопля!

— А ось Володин атай, батько, Ілля-і-Миколаїч, казав, є таке багатство, книги називається, і цим багатством можна світ перевернути, всіх щасливими зробити...— Щодужче жвавішав Бахавій: йому раптом самому захотілося вибалакатися, так багато почуттів переповнювало його цієї хвилини.

— Самими книгами світ багатіїв не перевернути. Потрібна ще сила, а все ж сила у людях, в людині...— роздумливо мовив пастух.— Людина, вона все може... А книги, вони для людей пишуться, для людини...

Бахавій уважно слухав розсудливу мову пастуха Антона. Здається, він лише зараз починав розуміти цю затуркану злигоднями людину...

— Люди, вони завжди до волі тягнуться,— продовжував розмірковувати Антон. Виштовхнув паличкою з вогнища кілька печених картоплин.— А якщо їй, людині ж, їсти нічого — все одно в кабалу піде... На ось, скуштуй, готова картоплина,— запропонував він.

— Не хочу! — понуро відмовився Бахавій.— Вільний — добре, кабала — погано.

— Звичайно, кабала — погано. Про те тобі й торочу.

Пастух умокнув картоплину в крупну сіль, що лежала перед ним на ситцевій ганчірочці, хрумнув підсмаженою кіркою.

Бахавій насуплено дивився на згасаючі головешки. Вони чаділи, шипучо вибухали іскрами. Хлопець поправив на голові тюбетейку, осмикнув вим'яту сорочку. «Як тепер додому з'явлюся?»

— Он-но твій міський приятель

Малюнок О. БАССА

крокує,— вивів його із задуми Антонів голос.

Бахавій стрепенувся. Вузенькою стежкою поспішав Володя Ульянов у своєму звичайному парусиновому костюмі, в гімназичному картузі, з-під якого вибивалося рудувате волосся.

— Володя! — зрадів підпасок.— Ісенменез[1], Володю!

— А я тебе шукав-шукав! — радісно вигукнув Володя, наблизившись до вогнища.— Додому до тебе заходив, у хаті нікого немає.— І раптом здивувався:— Що це ти, наче на свято, вбрався? Сорочка так і палає, наче вогнище...

Та Бахавій, думаючи про своє, відповів запитанням на запитання:

— Володю, ти бив коли-небудь людину? Скажи, тільки чесно!

— Я? Бив! — рішуче зізнався той.

— Бив? — Бахавій підбіг до нього впритул, з надривом у голосі закричав:— Так навіщо мені говорила: не можна бити людини?! Обманював, значить, так?

— Та ти послухай! — заспішив Володя, бачачи схвильованість товариша.— Я люблю писати гостро заструганими олівцями. Ну, на уроках в гімназії. Й іншим хлопцям олівці застругував. А хтось ламав їх. Якось під час перерви заходжу до класу, бачу, Семен кладе олівці між пальці, і графітові кінці — хрусь, хрусь, хрусь!.. Ну, тут я й оддубасив Семка. Та за таке безчинство...

— За безчинство можна,— вклинився в розмову Антон. І пояснив:— Сьогодні хазяїн Бахашку побив. І гроші зароблені відібрав. Задарма, виходить, працював на нього.

— Ах, он як! — розгублено мовив Володя. Й одразу обурився:— Адже всім людям, хто працює, гроші платять. Так мені тато пояснював. Хіба можна не платити за роботу?

— Виходить, можна! — зло відповів Антон. З серцем відкинув об'їдки в кущі.— Мені вже вкотре не виплачує. Бач, сорочка вся згоріла від сонця та зотліла від дощу,— знову поскаржився він. Розгорнув сіряка — і Володя побачив роз'їдену потом сорочку в дірках, грубо поштопану в кількох місцях.— Хазяїн за горілку гроші вираховує, яку я в його шинку пив. А мене купці поїли! Я їм за те танцював, звеселяв їх. Ні-і, хазяїн каже, а горілка моя... Похмелити, правда, похмеляє. Це, каже, від доброти моєї душевної. Знаємо ми його доброту! З кабали його не вилазимо. Та куди нетязі подітись!

— Як же так можна, як же так можна?..— схвильовано повторював Володя.— Тато мені казав, що всі люди повинні допомагати одне одному, підтримувати...

— Та хіба багатії — люди? — Антон махнув рукою.— Їм аби своє черево напхати, свій гаман грошвою наповнити. Та ще й у чужий руку засунути. Ти бач, добрий! — пирхнув він.— Та якщо про його копійку йдеться, хазяїн наш, знаєш, який клятий?

— Клятий,— підхопив Бахавій.— Просто шайтан. Поліном на мене кинув.

Володя поривно обняв його:

— Ось виростемо, знайдемо управу на твого хазяїна!

Очі Бахавія заіскрилися. Він випростався, заговорив, ніби клятву давав:

— Зберемо хоробру вольницю, а начальником буде найсміливіший і найсправедливіший джигіт-батир Володя Ульянов...

— Ну, навіщо так? Усі разом, так разом...

— Зажди, не перебивай. Налетимо на підступних і злих хазяїв-шайтанів, порубаємо їх гострими шаблями, а все багатство біднякам віддамо...

— І тоді всі-всі будуть щасливими!

Хлопці стояли поруч, освітлені вогнищем. Схвильовані, збуджені. У ці святі хвилини вони твердо вірили в своє світле щасливе майбутнє, і для них зараз не існувало ніяких перешкод, не лякали ніякі знегоди... Дитячі захоплені голоси линули далеко навколо.

Пастух Антон тільки головою похитував:

— Ех, дітки, дітки! Яка ви ще малеча! Однак про хороше мрієте, значить, хорошими людьми виростете. Лиш не забувайте, що в житті ніщо легко не дається. Важко щастя людське дістається, ох, як важко!

Його слова повернули Володю до дійсності.

— Ой, Бахавію, мені час! Від'їздимо ми сьогодні,— спохопився він.

— А як же я? — згаслим голосом запитав Бахавій, ще не вірячи, що обірвалися його чудові мрії.— Без тебе мені кепсько, Володю. Однак нашої мрії не кину! — палко додав він.

— Ти... ти справжній друг! — Володя по-дорослому простягнув йому руку.— Проведеш мене?

— Не можна мені в село. Мати, батько побачать — лупцюватимуть.

— Ну, що ж, пішов я...

— Хуш[2], Володю, прощай. Я завжди тебе пам'ятатиму! — Пастушок міцно потиснув Володину гарячу долоню.

Володя обернувся до пастуха.

— До побачення, дядю Антоне!

— Будь здоровий, Володику!

У Бахавія чомусь щеміло серце, воно дивно стискалося, і чомусь стало важко дихати. Він повільно опустився на охололу землю, не зводячи очей з хлопця, який віддалявся. Ось Володина спина промайнула в рідких кущах, замелькав серед листя його гімназійний кашкет. Та невдовзі й він зник.

Зовсім сумно стало Бахавію. Наче провів у далеку невідому дорогу любого старшого брата...

Поруч Бахавія, покректуючи, сів пастух Антон. Почухав ногу, підкинув сухого хмизу в майже згасле вогнище. Тонесенькі струминки блакитнавого диму поповзли по гіллі, і раптом хмиз яскраво спалахнув, затріщав. Вогненні змійки затанцювали в передвечірніх сутінках. Антон примружився, зітхнув за звичкою, заговорив, розтягуючи слова:

— Це щастя — зустріти в житті хорошу людину, справжнього друга. Все життя потім він світитиме тобі й зігріватиме, ось як це тепле вогнище... Даватиме сили, як би важко тобі не довелось... Щасливий ти, Бахашко...

«Чудний Антон! Чому щасливим мене називає?» — роздумував Бахавій.

У темному небі спалахували великі серпневі зорі.

Бахавій ближче підсунувся до вогнища, приліг на бік.

Пастух Антон турботливо накинув на нього свій сіряк. Уже засинаючи, Бахавій встиг подумати: «Прийде наша з Володею мрія, обов'язково прийде!..»

Довкола запанувала тиша. Навіть птахи, і ті вмовкли, наче оберігаючи спокій Бахавія.

А він радісно всміхався: все-таки, мабуть, бачив щасливий сон, якого ще ніколи не доводилося бачити за своє коротке життя...

Переклад з російської.

---

[1] Ісенменез — добрий день *(татарськ.)*.

[2] Хуш — прощай *(татарськ.)*.

ГІРКИЙ СМАК БІДНОСТІ

ВІККІ ЧИТАЄ ГАЗЕТИ

АМЕРИКАНСЬКІ газети і журнали люблять друкувати фотографії щасливих американських родин. На зелених галявинах перед красивими особняками граються рожевощокі малюки. Цих доглянутих хлопчиків і дівчаток обнімають батьки, сяючи білосніжними усмішками... Це глянцевий, парадний бік Америки, але є й інший.

За даними американського Національного інституту психіатрії, приблизно 6,5 мільйона дітей щороку стають жертвами жорстокого поводження з боку батьків. Близько двох мільйонів з них отримують різні травми і каліцтва, а дві тисячі — щороку помирають від мордувань. Дуже часто це діти з родин безробітних, які зневірилися знайти засоби до існування.

...Чотирнадцятирічна Джіна, не в змозі більше витримувати побої і приниження від матері та вітчима, вирішила назавжди залишити рідну домівку. Вона довго поневірялася по країні, ночувала де доведеться, голодувала. Кілька разів її з поліцією повертали додому. Та після чергових побоїв дівчинка знову втікала. Зараз її ім'я в довгому списку дітей, доля яких невідома. Ця сумна історія, яку розповіла газета «Сан-Франціско екземінер», не привернула особливої уваги. Адже сьогодні, за даними американських громадських організацій, у США зниклими без вісті значаться близько двох мільйонів дітей. Портрети цих підлітків дивляться на перехожих з плакатів і рекламних оголошень. Мільйонними тиражами вони передруковуються газетами та журналами. Фотографії хлопчиків і дівчаток стали навіть вміщати на пакетах з молоком.

Нещасні діти, що сповна зазнали горя, поневіряються по всій країні, стають легкою поживою злочинців, торговців наркотиками, розпусників. Небагатьом з них «пощастить» — візьмуть до дитячого притулку чи в якийсь добродійний заклад. Інші ж змушені будуть за копійки день і ніч працювати на фермах, власники яких охоче наймають малолітніх.

Злидні вже давно нікого не дивують у США — найбагатшій країні капіталістичного світу. Дедалі частіше серед відвідувачів добродійних супових кухонь можна побачити маленьких американських громадян. Директор організації «Фонд захисту дітей» М. Еделман, виступаючи в Конгресі, підкреслював: «Над тими, хто народився в США у 80-х роках, нависла загроза. Американські діти тепер в значно більшій мірі страждають від злиднів, хвороб, голоду, значно частіше помирають, ніж чотири роки тому». За даними бюро перепису США, 21,3 процента американських дітей і підлітків віком до 18 років живуть нижче офіційного рівня бідності. Серед дітей до 6 років кожний четвертий несе тягар злиднів.

Дитина в США рано виявляється втягненою в сферу нерозв'язних «дорослих» проблем. Вона бачить, як страждають її батьки в пошуках роботи. «Я був би вдячний, якби у кожного була їжа і житло, якби кожен мав можливість звернутися до лікаря. Люди не повинні спати на вулицях»,— так написав у своєму зошиті нью-йоркський школяр.

Діти, як свідчить газета «Бостон глоб», стали жертвою політики уряду, який витрачає на озброєння величезні кошти. За підрахунками «Фонду захисту дітей», протягом останніх п'яти років витрати на потреби дітей і незаможних американців були скорочені на 34,1 мільярда доларів. Адміністрація США і надалі має намір продовжувати попередній курс — усі програми, які пов'язані з добробутом американських дітей, загалом зменшаться ще на 5,2 мільярда доларів. Це означає, що нові сотні юних громадян відчують гіркий смак бідності.

ВОРОГ ДІТЕЙ — КАПІТАЛІЗМ

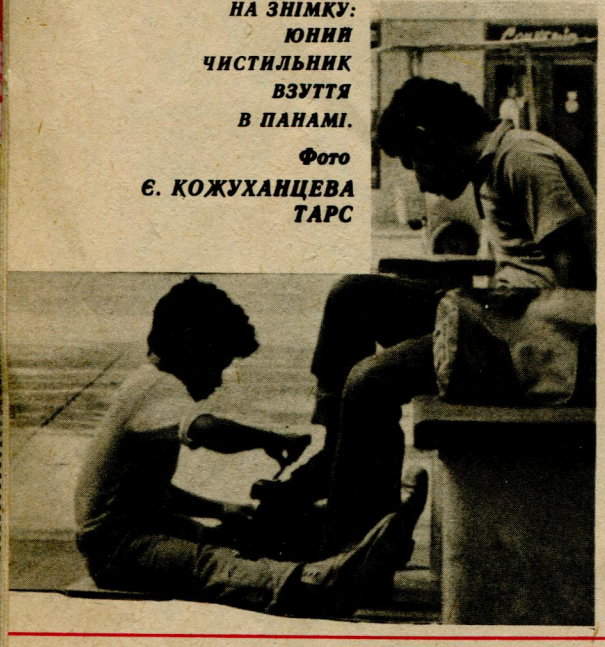

НА ЗНІМКУ: ЮНИЙ ЧИСТИЛЬНИК ВЗУТТЯ В ПАНАМІ.

Фото Є. КОЖУХАНЦЕВА ТАРС

КАЗКУ Кіплінга «Мауглі» люблять діти всього світу, та й дорослі теж. Але мало хто знає, що вона стала дійсністю, хоча навряд чи це радісно. Кілька років тому в столиці Таїланду Бангкоку на міському смітнику знайшли дитину трьох-чотирьох років, яку вигодувала собака. Місцева поліція з'ясувала, що немовля там залишила мати, яка не мала змоги його прогодувати.

Така жахлива реальність капіталізму наших днів. Щосекунди на світі помирає від голоду, хвороб і непосильної праці одна дитина.

Щоб якось вижити, діти в країнах капіталу часто змушені працювати. У тому ж Таїланді четверта частина всіх підлітків до 16 років працює. Місцеві фабриканти купують їх у незаможніх батьків за 100—250 доларів. Маленьких рабів, а їх понад два мільйони, направляють на найважчі роботи. Навіть у розвинених капіталістичних країнах ми можемо спостерігати подібну картину.

На батьківщині Кіплінга — Великобританії — лише в Лондоні понад 50 тисяч безпритульних дітей. За даними одного з проведених у країні досліджень, понад один мільйон дітей і підлітків працюють на важких і низькооплачуваних роботах до 47 годин на тиждень. Вони одержують за свою працю мізерну зарплату, іноді не більше 15 пенсів на годину.

Коментуючи ці факти, газета «Дейлі міррор» пише, що таку експлуатацію підлітків не можна кваліфікувати інакше, як рабську працю. В США за платню в 3—5 разів меншу, ніж заробіток дорослої людини, працюють сотні тисяч дітей.

Друкований орган дитячого фонду ООН «Форум» повідомляє, що в США працює один мільйон дітей тільки мексіканських робітників-емігрантів.

Запам'ятайте: щосекунди в цьому світі гине дитина. Поки ви читали цю замітку, померло близько 180 дітей. І, звичайно, врятувати їх може не молоко вовчиці чи бездомної собаки.

1 ЧЕРВНЯ — МІЖНАРОДНИЙ ДЕНЬ ЗАХИСТУ ДІТЕЙ

КХМЕР МАКСИМКА

КОЛИ в 1979 році народ Кампучії скинув кривавий режим Пол Пота, становище в країні було катастрофічним — мертві міста, витолочені рисові поля. На допомогу молодій республіці прийшли Радянський Союз, інші соціалістичні країни, ряд міжнародних організацій. У порту Кампонгсаом швартувалися судна з продовольством, медикаментами, технікою. Кращі докери Примор'я, Сахаліну, Хабаровського краю, яких доставив теплохід «Любов Орлова», допомагали розвантажувати трюми.

...Того дня приморці обробляли судно з продовольством. Незважаючи на п'ятдесятиградусну спеку, робота кипіла: трюм — склад, трюм — склад. Хтось підхопив мішок, не помітивши, що він продерся. «Будьте уважнішими!» — гукнув бригадир, побачивши, що розсипалося борошно. І цієї миті з темряви складу з'явився худий, у неймовірному лахмітті хлопчина. Він кинувся до борошна і почав швидко запихати його в рот. А потім зник так само швидко і несподівано, як і з'явився. Його кликали, шукали, та марно. Тільки через тиждень він наважився підійти до людей, що працювали на складі. Радянські докери повели хлопчину до себе на судно.

Капітан теплохода «Любов Орлова» Георгій Федорович Семак, ставлячи хлопчика на забезпечення, запитав екіпаж: «Як назвемо прийомного сина?» Всі дружно відповіли: «Максим Орлов».

Шефство над Максимком взяла помічник капітана з пожежно-технічної частини Галина Родіонова. Відмила його від бруду, обшила, поселила у своїй каюті. Довго без сліз не могла дивитись, як він їсть, як виходить з-за столу, беручи із собою кілька шматків хліба.

Маленький кхмер раніше жив у великій, дружній родині. У нього було сім сестер і братів, мама вела господарство, а батько працював у банку. Всіх їх на очах у хлопчика вбили полпотівці. Сам він залишився живим, втікши в джунглі. Поневірявся, харчувався корінням і травою. Потім перебрався ближче до моря: на березі можна було знайти молюсків, морську капусту, водорості. Довго ховався від людей. І тільки на радянському судні Максимко знайшов справжніх друзів.

Десятирічний хлопчик став для всіх улюбленцем. Його вчили російської мови, і він, який жодного дня до того не сидів за партою, виявився дуже кмітливим. Але термін експедиції завершувався. Докери і моряки дедалі частіше замислювалися: як бути з Максимом, як допомогти йому та іншим безпритульним кампучійським дітям, що втратили батьків?

Вирішили збудувати для них дитячий будинок. Відпрацювавши по дванадцять годин у порту на розвантаженні, поспіхом повечерявши, докери йшли на будівництво. До справи приєдналися моряки болгарського теплохода «Захари Стоянов». І незабаром 55 сиріт одержали в подарунок дім, свій дім. Він був оформлений малюнками на теми російських народних казок і морських сюжетів. Моряки зробили своїми руками меблі, змайстрували іграшки.

А коли на зміну старій експедиції приїхала нова, вона одержала наказ: доробити те, що не встигла перша. І наказ виконали. Побудували для вихованців дитячого будинку просторий майданчик для ігор з гойдалками, гірками, казковими теремками, пісочницями, драбинками. На згадку про свій теплохід укріпили на одній із стін металевий силует судна «Любов Орлова».

Проводжати радянських моряків прийшов увесь Кампонгсаом. У першому ряду стояли святково вбрані діти. Максим не відходив од Галини Родіонової, мами Ліни. Вона обнімала його і казала: «Ми обов'язково зустрінемось. Ти приїдеш у нашу країну, коли виростеш великий. А зараз добре вчися, допомагай дорослим».

Триста днів працювали дві радянські експедиції в Народній Республіці Кампучії. Багато тисяч тонн продовольства, техніки розвантажили вони за цей час у Кампонгсаомі.

Багато друзів тепер мають далекосхідники у Кампучії. І серед них — Максим Орлов, маленький кхмер з російським ім'ям, що живе у будинку, який у Кампучії називають «Радянським».

От, здавалося б, і вся історія. Та вона на цьому не закінчується, як не може обірватися дружба. Про дитячий будинок у Кампонгсаомі довідалися радянські школярі Далекого Сходу. Заробивши на суботниках гроші, вони купили для ровесників з далекої Кампучії іграшки, книжки, одяг, надіслали їм виставку своїх малюнків і саморобок. Тридцять мультиплікаційних фільмів кхмерською мовою, шкільні парти, дитячі ліжка, велосипеди привезли моряки теплохода «Синьогірськ» і «Михайло Ольминський» маленьким кампучійцям.

ПІШЛИ У НЕБУТТЯ ТІ ЧАСИ, КОЛИ БАГАТО ДОРОСЛИХ У НІКАРАГУА НЕ ВМІЛИ ЧИТАТИ І ПИСАТИ. А БІДНЯКИ ВМИРАЛИ, ТОМУ ЩО ІМ НІЧИМ БУЛО ЗАПЛАТИТИ ЗА ВИКЛИК ЛІКАРЯ. ПІСЛЯ РЕВОЛЮЦІЇ ПЕРЕВАЖНУ БІЛЬШІСТЬ НІКАРАГУАНЦІВ НАВЧЕНО ГРАМОТІ. РЕВОЛЮЦІЙНИЙ УРЯД ПРИДІЛЯЄ ВЕЛИКУ УВАГУ ВІДРОДЖЕННЮ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ, БУДІВНИЦТВУ ДИТЯЧИХ І МЕДИЧНИХ УСТАНОВ. ЗА КОРОТКИЙ ЧАС У КРАЇНІ ВДАЛОСЯ РІЗКО ЗМЕНШИТИ ДИТЯЧУ СМЕРТНІСТЬ, ПОКІНЧИТИ З БАГАТЬМА НЕБЕЗПЕЧНИМИ ЗАХВОРЮВАННЯМИ.

НА ЗНІМКУ: МОЛОДІСТЬ НІКАРАГУА.

Фото Г. НАДЄЖДІНА ТАРС

ВІККІ ЗГАДУЄ

Політстудія «Горизонт»

ПЕТРУ ПЕРЕБИЙНОСУ 6 ЧЕРВНЯ ВИПОВНИЛОСЬ 50 РОКІВ. І ДОРОСЛИМ, І ДІТЯМ УЖЕ ДАВНО ПОЛЮБИЛИСЯ ЙОГО ЧУДОВІ ВІРШІ — ТО ПРИСТРАСНІ, ПУБЛІЦИСТИЧНІ, ТО РОЗДУМЛИВІ, ФІЛОСОФСЬКІ, ТО М'ЯКІ, ЛІРИЧНІ. КНИЖКИ «ЧЕРВОНИЙ АКОРД», «ВИСОКІ РАЙДУГИ», «ПЕРЕДЧУТТЯ ДОРОГИ», «РАНКОВІ СУРМИ», «НЕБО ТВОЄ І ЗЕМЛЯ», «МАЙДАН РЕВОЛЮЦІЇ» МАЮТЬ СВОЮ ПОСТІЙНУ ЧИТАЦЬКУ АУДИТОРІЮ.

ЗА ЗБІРКУ ПОЕЗІЙ «ГРОНО ВОГНЮ» ПОЕТ УДОСТОЄНИЙ РЕСПУБЛІКАНСЬКОЇ ПРЕМІЇ ІМ. М. ОСТРОВСЬКОГО.

ЗИЧИМО ПЕТРУ МОЙСЕЙОВИЧУ НОВИХ ТВОРЧИХ УСПІХІВ, НОВИХ ЗЛЕТІВ! ДРУКУЄМО В ЦЬОМУ НОМЕРІ ЙОГО ВІРШІ.

Петро ПЕРЕБИЙНІС

* * *

Я народився в переджнив'я,
я ріс під місяцем серпа.
Циганка-ніч приворожила
мене до житнього снопа.

Ходити вчився я у полі,
у нашій хлібній стороні.
Приймав цілющі я уколи
від росянистої стерні.

Я не забуду, як у жито
зронила мати гострий серп,
коли хрестата тінь фашиста
упала коршуном на степ.

Я досі батька виглядаю
(портрет не знає сивини).
Дзвенять засмучені медалі
луною грізної війни.

Усі негоди пережив я,
і ще на світі поживу.
Я народився в переджнив'я,
у літню днину трудову.

Іду надвечір я із поля,
вдихаю запахи стерні.
З комбайном сонце прихололе
пливе на круглому стерні.

НЕБЕСНА КАЗКА

Ідуть пілоти вранці на роботу,
зодягнуті в небесні піджаки.
Пілоти на гніздо аеропорту
ласкаво позирають з-під руки.

Дрімають літаки, мов пташенята,
яких туманне пір'я облягло.
Їх стюардеси будять винувато,
бо вже пора ставати на крило.

Бо світ незрозумілий і чудесний —
я сам його тепер не впізнаю...
Летіть, небесні мавки-стюардеси,
і доганяйте молодість мою!

І БУДЕ НОВИЙ

Летять кульбабки. Звідки стільки кульбабок? Ох, так — із цього осяяного різноквіттям лугу! А дзвенить що? В небі заливається жайворонок. Та лунко ж як, аж вуха болять. І сам Саня піднімається на хмарині білих пушинок, летить увись, прямо в цей неприродно пронизливий дзвін...

— Саню! Саньку! Живий?

Сірі очі зирять спершу невидюще, потім погляд стає чітким, осмисленішим.

— Жи-вий,— шепоче хлопчик губами, що позапікалися, та шепоту цього не чути, тому, що довкіл рвуться снаряди.

— Ану давай допоможу. Але ж і землі на тебе насипало!

Молоденький, тонкий, як дівчина, червоноармієць Федя Ломейкін бере Саню під пахви, намірюючись підтягнути до безпечнішого місця.

— Не треба, я сам,— опирається Саня. В голові крутиться, та він уже повністю оговтався, і в його свідомості різким болем спалахує: які там жайворонки з кульбабками — ВІЙНА!

...Мамине лице. Воно майже спокійне, лиш поріскішало і пожорсткішало: дружина офіцера-прикордонника не має права панікувати і втрачати надію. В сірих, як у сина, її очах стигне тривога — за дітей, дванадцятирічного Саню та п'ятирічну Тіну, за чоловіка, котрого два дні тому направили з комендатури в прикордонний загін. Що з ним зараз — невідомо. Та і йому, старшому лейтенантові Лебедєву, нічогісінько невідомо про долю власної сім'ї. Ще вчора їхнє маленьке село на західному кордоні купалося своїми зеленими садами та білими хатами в золотистих медах ясного червневого вечора. А сьогодні ось воно — лежить, зранене вибухами та пожарищами. І бійці прикордонної комендатури разом з армійськими підрозділами ведуть бої з ордами фашистів, що насідають.

Коло сільради стоїть навантажена жінками та дітьми полуторка, котру відправляють у тил. Це остання машина.

Серед тих, хто від'їжджає, і Тіна Лебедєва.

— Мамо! Матусю!— захлинається вона слізьми.

А мама бігає по селу: пропав Саня.

— Наталіє Іванівно!— кличуть її.— Їдьмо ж! Мабуть, ваш син сів у іншу машину.

— Я більше ждати не можу,— рвучко кидає водій. Він же знає, що йому ще належить вернутися — поранених возити.

Наталя Іванівна востаннє обводить поглядом невеликий майдан перед сільрадою і ледве стримується, щоб не розридатися. З полуторки їй простягають руки, допомагають забратися в кузов.

Саня лежить у кущах зовсім поряд. Йому коштувало немало зусиль, щоб не озватися: «Я тут!», не кинутися до матері, такої рідної і такої безпорадної в марних пошуках сина. Душа його розривалася між жалем до неї і рішимістю залишитися тут, в окопах,

поруч з прикордонниками. «Вибач, мамо,— думав він, проводжаючи поглядом полуторку.— Вибач, та я не можу поїхати. Я повинен діждатися тата».

В те, що він повернеться, Санько вірив так само свято, як звик вірити татові завжди. Василь Миколайович був для нього найпершим другом і найближчою людиною в світі. Саня захоплювався татом, намагався наслідувати його в усьому, навіть у дрібницях.

— Ну, викапаний татусь! Усі краплиночки увібрав!— говорила бабуся, коли вони всією сім'єю під час татової відпустки приїжджали до неї в старовинне російське село Бубонці. Там Василя Миколайовича пам'ятають іще босоногим хлопчаком Ваською... І дід Марапулін, котрий жив по сусідству, смачно шамкаючи беззубим ротом, дражнив Саню:

— Вась, га, Вась, боляче я тебе лозиною шмагав чи ні?

— Ох і боляче, Даниловичу, боляче, досі сісти не можу,— сміявся тато.— Дайте ось я вам плотика підправлю. Геть розлізся.

Увечері вони, Саня і тато, по черзі крутили «сонце» на саморобному турніку.

— Ну, досить з вас,— докоряла їм мама.— Весь день як заведені, не присядете. Самовар он готовий, вечеря холоне.

Голосно відфоркуючись, тато із сином обливали один одного криничною водою, одягали чисті сорочки, йшли в сад, де під розлогою яблунею стояв міцно збитий, потемнілий од часу стіл.

І плили над селом Бубонці тихі духмяні сутінки, і так гарно було сидіти за розмовами та піснями, аж поки Тіна не засинала в матері на колінах...

Тепер усе те здавалося нереальним.

— Саню?! Як ти тут опинився? Чому не поїхав?— Комендант, котрий очолював оборону, побачивши перед собою русявого хлопчака в червоному галстуці, так і ахнув.

— Ви не думайте,— палко заговорив хлопчик.— Тягарем для вас я не буду. В мене ось, гляньте, значок «ворошиловського стрільця». І на коні вмію, я... Я повинен бути тут!— Він з відчаєм дивився на суворого капітана, потерпаючи, що той негайно відправить його з позиції.

— Кінь тут тобі чи й знадобиться,— куйовдячи Саниного чуба, зітхнув комендант.— А що стрілець ти вправний — знаю. Що ж з тобою робити? Воду і патрони підноситимеш кулеметникам. Упораєшся?

— Так точно, товаришу капітан!— розцвів Саня.— Дозвольте виконувати?

— Виконуйте, боєць Лебедєв!— Дві глибокі гіркі складки залягли біля капітанових уст.

«Точнісінько так, як тато, сказав»,— подумав Саня.

— Галстука сховай,— капітан на секунду втомлено прикрив долонею очі.— Яскравий. Помітний дуже.

Бій тривав уже кілька годин. То слабнув, коли фашисти, одержавши нищівну відсіч, відкочувались,

то спалахував знову. Худенька Саньчина постать з'являлась то тут, то там серед прикордонників.

— Сашко, допоможи,— здавлено покликав його могутній широкоплечий Іван Будько. Івана зачепило осколком у плече. Санька витягнув його індивідуальний медичний пакет, перев'язав червоноармійця.

— Щоб ти був здоровий!— сказав Будько, морщачись од болю.— Перетрощимо всіх гадів!

— Перетрощимо!— зціпив зуби Саня.

І, начеб на підтвердження цих слів, на його очах чиясь влучна куля скосила німецького офіцера, котрий, розмахуючи пістолетом, біг у наш бік.

— Сашко, ти куди?— крикнув Будько, та хлопчик не озвався. Він по-пластунськи повз до фашиста, що впав навзнак. Прикриваючи смільчака вогнем, затамувавши подих, стежили за ним прикордонники.

Саня зняв з убитого ворога планшет з документами, схопив пістолета, що валявся поряд, і так само, по-пластунськи, благополучно вернувся назад.

— Герой!— обняв його командир.— Спасибі. Документи відправимо в штаб. А зброя — твоя. Володій.

Цього дня Саня Лебедєв поклав із трофейного пістолета п'ятьох фашистів.

— Бути тобі, Олександре, полководцем, як твій тезка Суворов,— знайшов у собі сили пожартувати Федя Ломейкін, хоча прикордонникам було вже не до жартів: відбивати атаки гітлерівців ставало все важче. Сили танули.

На околиці села вмовкли наші кулемети.

— Патрони!.. Патрони закінчуються,— передали по цепу.

Метнувся Саня до складу боєприпасів. Ящик з патронами важелезний, і тягнути його — не метр, не два. Поспішає Санько, хоча від напруги обриваються в нього руки і перед очима барвисті кола пливуть. Він знає: там, у кулеметників, і оце зараз у нього, Сані Лебедєва, в руках — не просто ящик боєприпасів, а життя червоноармійців-кулеметників!

І — ожили кулемети. І знову відступають фашисти. Саня, щоб у бійців був запас патронів, пригнувшись, біжить за черговим ящиком. Отут і накрила його вибухова хвиля...

— Не треба, Федю, я сам можу йти,— каже Саня Ломейкіну.— Де мій пістолет?

— Ось він, не переживай. На місці.

— Добре,— відчувши холодок воронованої сталі, зітхнув Саня.

— Краще не буває,— похмуро озвався Ломейкін.— У кільце нас затискають, Саню, розумієш?

Саня засунув руку за пазуху, дістав кумачевий трикутник матерії — піонерський галстук, зав'язав його: хай бачать!

І з пам'яті виплив яскравий весняний полудень, коли йшов він зі школи додому, ні, не йшов — летів, не розбираючи дороги, а на білосніжній його сорочці тріпотів щойно зав'язаний галстук. «Хай бачать! Хай усі бачать, що я — піонер!»— щасливо дзвеніло в Саньчиних грудях.

— Ну от,— сказав йому тато.— До тебе тепер вимоги подвійні. Піонер — означає перший. Тобто ти завжди повинен бути тільки на передових позиціях...

Василь Миколайович і гадки не мав, що зовсім скоро його слова стануть для сина пророчими в буквальному розумінні.

— Я по патрони!— крикнув Саня Ломейкіну, рвонувши з окопа.

— Куди!— стягнув його униз Федя.— Дивись, безголовий!

У них уже не було тилу. Фашисти оточили гарнізон і насувалися зусібіч зловісним цепом — не люди, а жахливий, позбавлений розуму механізм смерті.

— Ну, все,— видихнув Ломейкін, стискаючи напоготові гвинтівку так, що аж пальці побіліли.

«Все!»— луною одізвалося десь у Сані всередині, глибоко і боляче. І він не повірив цьому слову. Надто коротким і страшним було воно.

— Хлопці!— зненацька ревнув у самісіньке Саньчине вухо, невідомо звідки взявшись, немовби з неба звалившись, Будько.— Погляньте, хлопці, наші танки! Танки!

Танк був лише один, його супроводила невелика група автоматників. Та він увірвався в село так стрімко, що гітлерівцям, мабуть, здалося, ніби за ним рухається ціла танкова колона. Сіро-зелений цеп схитнувся, розсипався. Тьмяні каски кинулися врозтіч. Кільце оточення було прорване, і Санина надія, тепер уже не примарна, а цілком реальна, винесла його з окопу назустріч нашим автоматникам, на чолі яких Саня побачив високого стрункого офіцера з петлицями старшого лейтенанта.

— Тату-у-у!— щосили крикнув хлопчик, кинувшись до батька. І спромігся не заплакати, хоча тепла щемлива хвиля, коли він занурився в запорошену татову гімнастерку, підкотилася до горла.

Старший лейтенант Лебедєв з несподіванки остовпів.

— Ти чому тут?— промовив неслухняними губами.— Чому не з мамою?

Світла Саньчина маківка знайомо і хвилююче пахла маленьким теплим горобчиком, і у Василя Миколайовича від гострого жалю до сина, від страху, що він опинився у самісінькім пеклі, перехопило дихання.

— Я буду з тобою,— твердо сказав Саня.— І з ними,— кивнув він на прикордонників.— Я, тату, вже дорослий.

Очі їхні зустрілися.

— Швидко довелося тобі, сину, вирости.— Тато міцно пригорнув Саню до себе.

Ще не знав старший лейтенант Лебедєв, як хоробро воював сьогодні його син. Не знав, та й не міг знати, що за мужність і відвагу, виявлені в цім бою, піонер Олександр Васильович Лебедєв буде нагороджений орденом Червоної Зірки; що другий такий самий орден він, син прикордонного полку, одержить, відзначившись у боях з японськими самураями, і станеться це через чотири роки, наприкінці найкровопролитнішої в історії людства війни.

Попереду були майже півтори тисячі днів і ночей грізної битви. Та вже тепер, у сутінках, що опускалися на її перший день, надією і вірою світила із майбутнього велика зірка Перемоги.

Переклав з російської Степан ГРИЦЮК.

Малюнок Ю. ГУРІНА

ПОВПРЕД ПІОНЕРІЇ

В ОДНОМУ З ОСТАННІХ НОМЕРІВ ЖУРНАЛУ «ЧЕРВОНІ КВІТИ» ЗА 1925 РІК БУЛО НАДРУКОВАНО ВІРШ, ЯКИЙ ПОЧИНАВСЯ ТАК:

ВІТРЕ, СИЗИЙ ВІТРЕ!
НУ, ВІТАЙ ЖЕ ДРУГА,
ЗНАЄШ, МИ З ТОБОЮ
ГРАЛИ У КВАЧА,
ХОЧ ТЕПЕР У МЕНЕ
І МЕТА ВЖЕ ДРУГА,
ХОЧ НОВІ ДОРОГИ
СЯЮТЬ УВ ОЧАХ.

ЖУРНАЛ «ЧЕРВОНІ КВІТИ» БУВ ЗАСНОВАНИЙ У ХАРКОВІ В 1923 РОЦІ, В 1931-МУ — ЙОГО БУЛО ПЕРЕЙМЕНОВАНО В СУЧАСНУ «ПІОНЕРІЮ». А ВІРША ТОГО НАПИСАВ 13-РІЧНИЙ ПІОНЕР, СИН ХАРКІВСЬКОГО РОБІТНИКА ВАЛЯ БИЧКО.

БУВ НЕПОВТОРНИЙ ЧАС. З'ЯВЛЯЛИСЯ ДИТЯЧІ ЖУРНАЛИ, НАРОДЖУВАЛАСЬ ДИТЯЧА ЛІТЕРАТУРА. 1925 РОКУ ПОЧАЛА ВИХОДИТИ ПІОНЕРСЬКА ГАЗЕТА «НА ЗМІНУ», ЩО ПІЗНІШЕ БУЛА ПЕРЕЙМЕНОВАНА В «ЗІРКУ». САМЕ В ЦІЙ ГАЗЕТІ, В ІІ ДРУГОМУ НОМЕРІ, ВАЛЯ БИЧКО ВИСТУПИВ ІЗ СВОЇМ ПЕРШИМ ВІРШЕМ.

ДОПИСУВАЧІВ У ДИТЯЧІ ГАЗЕТИ ТА ЖУРНАЛИ ЗВАЛИ ПІОНЕРСЬКИМИ КОРЕСПОНДЕНТАМИ. ІХ БУЛО ДУЖЕ БАГАТО, ЖИЛИ ВОНИ В РІЗНИХ МІСТАХ І СЕЛАХ УКРАЇНИ, І, МОЖЛИВО, НАЙАКТИВНІШИМИ З НИХ БУЛИ ВАЛЯ БИЧКО ТА ЙОГО ЗАДУШЕВНИЙ ДРУГ ВАНЯ НЕХОДА. ПИСАЛИ ВОНИ ВІРШІ ТА ДОПИСИ, В ЯКИХ РОЗПОВІДАЛИ ПРО ШКІЛЬНЕ ЖИТТЯ, ПРО РАДОСТІ Й ТУРБОТИ ПІОНЕРІВ.

НА ВСЕ ЖИТТЯ ВАЛЕНТИН БИЧКО СТАВ ПОВПРЕДОМ ПІОНЕРІЇ В ЛІТЕРАТУРІ, ЮНИМ ЧИТАЧАМ ПРИСВЯТИВ УСЮ СВОЮ ТВОРЧІСТЬ, ВІДДАЄ ІМ УСІ СИЛИ, ВЕСЬ ЖАР СВОЄЇ ДУШІ.

ВАЛЕНТИН ВАСИЛЬОВИЧ — ДУЖЕ МИЛА, СКРОМНА, ДОБРОЗИЧЛИВА ЛЮДИНА, ЙОГО ОЧІ ЗАВЖДИ ІСКРЯТЬСЯ СМІШИНКОЮ. ЗА СВОЇ 75 РОКІВ ЖИТТЯ ВІН НЕ ВТРАТИВ ДИТЯЧОЇ, ЮНАЦЬКОЇ ЗАПАЛЬНОСТІ, ПРАГНЕННЯ ДО ВСЬОГО НОВОГО, ГЛИБОКОГО ПОЧУТТЯ ДРУЖБИ І ВІРНОСТІ ТОВАРИСТВУ, ХВИЛЮЮЧОЇ БЕЗПОСЕРЕДНОСТІ.

ВЖЕ В 1932 РОЦІ З'ЯВИЛАСЬ ЙОГО ПЕРША КНИЖКА ВІРШІВ ДЛЯ ЮНИХ ПІД НАЗВОЮ «МАТЕРІ НА ЗАВОДАХ». ЮНАКОВІ СПОВНИЛОСЬ ТОДІ ЛИШЕ ДВАДЦЯТЬ. КНИЖКА, ЯКА ЧІТКО ВИЗНАЧИЛА ІДЕЮ І ПРАГНЕННЯ ТОГОЧАСНИХ ДІТЕЙ,— РІВНЯННЯ НА БАТЬКІВ, БУТИ ПРАЦЬОВИТИМИ, ДІЯТИ НА КОРИСТЬ І НА СЛАВУ ВІТЧИЗНІ.

СКІЛЬКИ ІХ З ТОГО ЧАСУ ПОБАЧИЛО СВІТ З ЩЕДРОЇ ЛАСКИ ПОЕТА! І ВСЕ ПРО ЮНЬ, ВСЕ ПРО ЧЕРВОНОГАЛСТУЧНУ ПІОНЕРІЮ, ВСЕ ПРО ТИХ, КОГО В ЧАС НАШОЇ ЮНОСТІ ЗВАЛИ ТАК НІЖНО Й ЛАСКАВО: ЧЕРВОНІ КВІТИ НОВОЇ ВЕСНИ.

ТА НЕ ЛИШЕ ВІРШІ ПИСАВ І ПИШЕ ВАЛЕНТИН БИЧКО. ПІСЛЯ ЗАКІНЧЕННЯ ХАРКІВСЬКОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ІНСТИТУТУ ВІН УЧИТЕЛЮЄ В ШКОЛАХ ХАРКІВЩИНИ, ПОТІМ ПРАЦЮЄ В МОЛОДІЖНІЙ ПРЕСІ — І ТЕЖ НЕ ЗРАДЖУЄ ІЙ. РЕДАГУВАВ ДОВГІ РОКИ ГАЗЕТУ «ЗІРКА» ТА НАШУ «ПІОНЕРІЮ». ОСТАННІМ ЧАСОМ — НЕЗМІННИЙ ЧЛЕН РЕДКОЛЕГІЇ ЖУРНАЛУ.

ПАРТІЯ І УРЯД ВИСОКО ОЦІНИЛИ ЙОГО ТРУДОВИЙ ПОДВИГ, НАГОРОДИВШИ ОРДЕНАМИ ТРУДОВОГО ЧЕРВОНОГО ПРАПОРА, ДРУЖБИ НАРОДІВ, «ЗНАК ПОШАНИ» ТА БАГАТЬМА МЕДАЛЯМИ. ПОЕТ УДОСТОЄНИЙ РЕСПУБЛІКАНСЬКОЇ КОМСОМОЛЬСЬКОЇ ПРЕМІЇ ІМЕНІ М. ОСТРОВСЬКОГО. ЛАУРЕАТ ЛІТЕРАТУРНОЇ ПРЕМІЇ ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ.

ВАЛЕНТИНУ ВАСИЛЬОВИЧУ БИЧКУ — СІМДЕСЯТ ПЯТЬ. ЗА ПЛЕЧИМА ВЕЛИКЕ ЖИТТЯ, ЗВИТЯЖНА ПРАЦЯ.

АЛЕ ВІН У РОБОЧОМУ СТРОЮ І СЬОГОДНІ, І СЬОГОДНІ ТРУДИТЬСЯ ДЛЯ ВАС, ЮНІ ЧИТАЧІ.

ТОЖ МІЦНОГО ЙОМУ ЗДОРОВ'Я, ТВОРЧОЇ СНАГИ І ДОВГИХ ЛІТ.

Юрій ЗБАНАЦЬКИЙ.

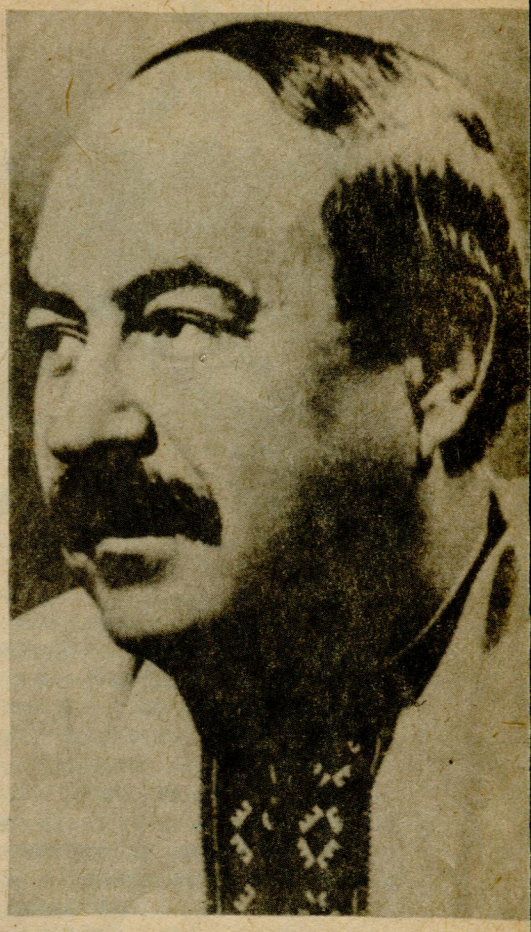

Валентин БИЧКО

МРІЯ ЗБУДЕТЬСЯ НАША

Весноквіття лунке, голосів нестихаючий гамір...
І літа, і літа, мов багаття палають жаркі.
Мрія збудеться наша, в життя перетвориться намір.
Ми вчимося літать — веселійте у небі, зірки!

Рідна земле, радій, блиском сяйте, річки і озера!
Ми вчимось в комуністів міцної, твердої ходи.
Хто прийшов у загін, хто назвався ім'ям піонера —
Той на труд, і на бій, і на подвиг готовий завжди!

Ленін дав нам ім'я, усміхнувсь нам ясними очима.—
Значить, сміло вперед! Значить, хлопці й дівчата, у путь!
Жде нас холод і жар, далечінь нас чека несходима,
Все підкориться нам у житті — юні ленінці йдуть...

Любить партія нас, на дороги веде променисті,
До життєвих вершин на руках на своїх підійма.
Піонери сьогодні — це завтра палкі комуністи.
І святішого в світі, ми знаємо добре, нема.

Чисті галстуки наші, в любові без меж і без міри,
Нам на груди надів дужий велет — радянський народ.
Клянемося йому, що не зрадим надії і віри,
Не злякаємось бур, не відступим від жодних негод!

Мрія збудеться наша, в життя перетвориться намір.
Ми вчимося літать — веселійте у небі, зірки!
Весноквіття лунке, голосів нестихаючий гамір.
І літа, і літа, мов багаття палають жаркі...

ХЛІБ НА СТОЛІ

Мрійної вдачі, сталевої проби,
Доброго погляду, славних відзнак —
Золотоносних ланів хлібороби.
В хлібі у їхньому — зоряний смак.

Мудрі в них чола, бо слухають небо,
Землю читають, вдивляються вглиб.
Сонячні пахощі всотують в себе,
Ловлять дощу повечірнього дріб.

Руки в них дужі, дуби обіймають,
Струмом снаги заряджають зерно,
Вітер вологий ласкаво тримають,
Держать на літо, на осінь стерно.

Мужні серця в них. І чорнії бурі,
Й подих жаркий суховіїв страшних,
Блискавки гнівні і повені хмурі
Як не лютують — слабіші від них.

Казка і пісня у їхньому хлібі,
Стопередзвонний гомін землі...
Кращої шани нема, ніж — спасибі!
В кожному домі хліб на столі.

ТАДЖИКИСТАН

КРАЙ СОНЦЯ І ЛЮБОВІ

МІЙ ЮНИЙ український друже! Якщо ти ще не побував у Таджикистані, послухай, що я тобі розповім. Республіка наша лежить високо в горах, на крихітній долоні даху світу, як кажуть у нас. Дев'яносто три відсотки її території складають гори і тільки сім — рівнини, збігають з високих гір річки, які з давніх-давен віддано служать людям. А найкраща від усіх — стара-престара річка Вахш. Довго вона живе на світі. Багато чого побачила, багато чого почула, багато добрих справ зробила. Та найбільша її гордість — семеро синів — семеро богатирів гідроенергетичних комплексів. Це вони напоїли обпалену сонцем землю, дали силу заводам і фабрикам.

Найстарший з богатирів, Вахш, народився, щоб допомогти людині пізнати щастя на землі. І допоміг.

Ожила безлюдна пустеля, закипіла кров у мертвій землі — зазеленіли сади, поля, гаї — заіскрилася долина радістю, і назвали її люди Вахшська-золотиста. А услід за Вахшем з'явилися на світ ще шість братів-велетнів. Помолоділа мати-ріка, турботливо жебонить свою мудру колискову, навчає дітей уму-розуму: з роботою бути — в радості жити; без роботи бути — в горі жити. А сини, змагаючись в умінні, невтомно трудяться для людини.

Нурек дав життя новому місту з заводами, фабриками, тисячами жителів. І будували це місто представники більше ніж 100 національностей нашої країни. Славний богатир щедро наділив своєю силою алюмінієвий завод у Турсунзаде й електрохімкомбінат у Явані. Він не любить розповідати, а міг би повідати про те, як тчуть яскраві, мов веселка, атласи в бавовнопрядильному об'єднанні таджицькі майстрині, як вплітають у тюбетейки, сукні та сюзане сонячні промені золотошвеї, і ще багато-багато іншого. Але мовчить Нурек, бо знає: краще мало говорити, та багато робити, ніж багато говорити, та мало робити. Та й хіба один він такий? Оно молодший брат, росте не по днях, а по годинах — небачений велетень Рогун. Він хоч і молодший від інших, зате найдужчий і наймудріший.

Це йому розповів старий Вахш про тисячолітню славу великих синів Таджикистану: Рудакі, Фірдуосі, Хаяма, Сааді, Гафіза, які так прагнули побачити свій край вільним. Він повідав і про те, як на нині багатій землі збирали всього по 17 центнерів бавовни з гектара. А тепер в орденоносному колгоспі імені Леніна, яким керує двічі Герой Соціалістичної Праці Абдугафур Самадов, збирають по 60 центнерів. Міцніє богатир Рогун, набирається сил, готує людям у подарунок нове місто-гігант свого імені.

Повниться багатством земля Таджикистану, щедро віддає його людям. І людина платить їй за це працею та любов'ю. І ще ти прочитаєш сьогодні, як живуть у нашому сонячному краю твої юні таджицькі друзі.

Латофат КЕНДЖАЄВА,
головний редактор журналу ЦК ЛКСМ Таджикистану та Республіканської Ради піонерської організації ім. В. І. Леніна для піонерів і школярів «Машъал» («Факел»).

ГУЛЬЧАХРА СУЛАЙМОНОВА

БАЛКОН

Нас в домі поселили,
Де біля площі — сад.
Усім квартира мила,
А я — балкону ряд.

Бо він такий просторий,
Високий він такий,
Що біля нього поруч
І місяць, і зірки.

Коли прийду і стану —
Все ширшає безмеж,
Немовби виростаю
І я до неба теж.

Аж ген довкола мене
Дороги і дахи,
На постаменті — Ленін,
На площі — дітлахи.

Як тільки біля дому
Проміння засія,
Вклоняюсь дню новому
Завжди з балкона я.

А як несуть колони
Кумач з кінця в кінець,
То й на моїм балконі
Червоний прапорець.

З таджицької.
Переклад Тамари КОЛОМІЄЦЬ.

КЕКЛИКИ БУДУТЬ ЖИТИ!

Кабкрез — так зветься гірське сільце у передгір'ї Сари Чахмак. Гульджахон часто згадує легенду, яка розповідає про те, що давнимдавно один старий і мудрий мандрівник підняв неподалік від селища кеклика, що впав йому до ніг, і вигукнув: «Нехай це місце зветься Кабкрез!» (місце, де падають кеклики).

«Мабуть, це було восени»,— думає Гульджахон, тому що восени сотні птахів, знесилившись, падають у різних місцях кишлака. І тільки деякі з них знову злітають, а решта стає здобиччю любителів смачної гірської куріпки.

Бідні птахи, а що, як їх зовсім знищать?! Дівчинка пригадує минуле літо, коли в трудовому таборі вони заготовляли сіно на гірських луках. У хвилини відпочинку Гульджахон, затаївшись під кущем, часто спостерігала за цими спокійними, довірливими птахами, вслухалася в їхнє веселе сокорінння. Гори повнилися тоді тисячами звуків видимих і невидимих їхніх мешканців, манили поринути в буйне привілля трав, зачаровували суворою неприступністю вершин.

Ні! Ніщо не повинно загинути в рідних горах. А ось кеклики... Чому ж вони щоосені падають зграями саме над їхнім селищем?

Гульджахон пригадує слова, сказані тоді в таборі радгоспним бригадиром Сафаром Сафаровим: «З Кабкреза у Ширбі кеклики восени вже майже не прилітають». Он воно що,— починає розуміти дівчинка,— це, якщо з вершини Сари Чахмак дивитися на гору Ширбі, то до неї палицею докинути можна, а насправді... У птахів не вистачає сил перелетіти високу гору Сари Чахмак (Початок Грози), коли вони в осінній холод прямують у теплі краї. І з якою надією дивляться вони, настовбурчені й беззахисні, на людей. А ті, замість допомогти, добивають їх палицями та камінням. Багато хто з її однокласників не раз нахвалювали суп і шашлики з кекличатини.

І Гульджахон Насирова, голова ради дружини кебкрезької середньої школи, ще до початку навчального року збирає піонерів. Вони мусять захистити природу рідної землі.

Рішення учнів підтримав і директор школи. Створили загін «Зелений патруль», поділили його на дві команди: кадоб — прибережна, барак — передгірна. Старанно вели календар природи, чекаючи на переліт кекликів. А коли він настав, вийшли на незвичайне «полювання». Обережно піднімали знесилених птахів, перевіряли у них крила, годували, відігрівали і проводжали у подальший політ. Тих же, що не могли летіти, залишали у себе і лікували.

На березі річки Елок і біля підніжжя Сари Чахмак довелось встановити цілодобове чергування: піонери з червоними пов'язками на рукавах чемно пояснювали любителям дарового м'яса, що птаха треба випустити в небо чи віддати їм. Бувало, що вдавалися по допомогу й до дільничного міліціонера. Сотні птахів врятували юні любителі природи. Взимку розставляли в горах годівнички для інших гірських мешканців, розкладали кам'яну сіль, до весни готували гнізда. І займалися цією роботою вже не тільки члени «Зеленого патруля», а всі учні. І сьогодні в горах Ширбі лунає дзвін серпа і веселі пісні дітей із села Кабкреза, у надвечірніх сутінках сокорять кеклики. Мабуть, птахи дякують піонерам за допомогу.

Насибджон АМОНБАЄВ,
середня школа № 5
Фейзабарського району.

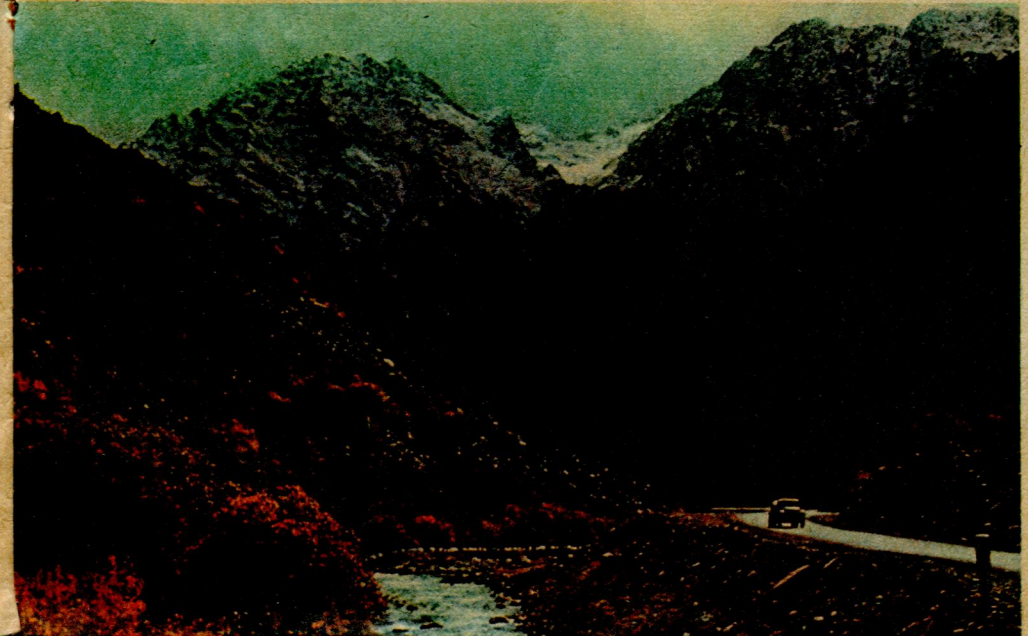

Бахром ФІРУЗ

Хлопчик та козеня

Ось уже чотири роки, як семикласник Дідор не їсть м'яса. Запевняє, що ніколи і в рот його не візьме. Саме через це і прозвали його однокласники «ягням». «Якщо не їстимеш м'яса, можеш і з розуму схибнутися»,— застерігають вони.

— Великий Бернард Шоу теж не їв м'яса, та за дурня його ніхто не мав,— відбувався жартом Дідор.— І найсильніший із тварин — слон теж тільки травою і харчується.

А якщо серйозно, то Дідор не завжди почував відразу до м'яса.Це тепер, як тільки побачить його, враз пополотніє і очі виповнюються жалем.

Та будь-яке дивацтво в характері людини обов'язково має свої витоки.

Так от, коли Дідор навчався ще в третьому класі, у свято Навруз[1] їхня коза привела двійнят. Дідор дуже зрадів козенятам. Щодня, після школи забігши на мить додому, клав портфель, хапав половину великого коржа і мчав на луг, де паслися козенята. Одне — чорненьке і пустотливе, друге — рябеньке та сумирне. Їли вони цього коржа разом — спочатку хлопчик відкусить, потім козенята відщипнуть. І гралися разом, бігали по горах та пагорбах, перестрибували з каменя на камінь, обминали рови та байраки. І куди б не поспішав Дідор після школи, слідом за ним козенята — Алояк та Сієхак — бігли й мекали.

Та якось сім'ї Дідора знадобилися гроші, і батько, не зважаючи на благання й плач хлопчика, продав козу й одне козеня. Друге, Сієхак, залишилося сиротою, і Дідор ще більше прикипів до нього душею.

Сієхак було пустотливим, сміливим та кмітливим козеням. Якщо не зважати на білу завбільшки з монету цяточку на лобі та ледь помітні білі шерстинки на одній ратичці, то козеня було чорним. Згодом на його голові з'явилося двоє прямих, немов гвіздки, ріжок. Цяточка на лобі поступово заросла, і натомість утворився круглий чубок, зовсім такий, як у хлопчиків.

Козеня так звикло до Дідора, що ні на мить не бажало з ним розлучатися. Коли хлопчик готував уроки, Сієхак стукав ратичкою по підвіконню і зазирав до кімнати. Або ставав на поріг передніми ніжками і кликав Дідора гуляти. Сієхак дуже скучав без Дідора, але сам ніколи не йшов на луг. А якщо відводили туди силоміць і прив'язували, будь-що повертався.

Така приязнь безсловесної тварини до людини вражала усіх, і кожен намагався пояснити це на свій лад.

У літню спеку, коли всі спали надворі, Сієхак влаштовувався під Дідоровим ліжком. Прокинувшись удосвіта, він облизував голову й личко хлопчика, який міцно спав, і починав тихенько мекати, що, певно, означало: вставай, друже, час... Тоді Дідорова мати брала в руки прутик і відганяла козеня від синової постелі.

Настала рання осінь, та сонце у полудень було палюче, як жар тонура[2]. Гаряче повітря важке й нерухоме, і на придорожніх тополях не ворухнувся жоден листочок. Усе знемагало від спеки. На сусідньому подвір'ї зручно вмостившись у густому затінку біля воріт під розлогою кроною такого ж старого, як і сам, платана, наджидав, з ким би відвести душу в розмові, старий Селім. Та нелегко знайти співрозмовника, коли достиг бавовник. У кишлаках — лише старі та малі. І тому, угледівши Дідора, який повертався зі школи, Селім гукнув йому ще здаля:

— Ну, синку, які оцінки ти одержав сьогодні?

— З математики — п'ять, зі співів — чотири, а з інших предметів не опитували,— радісно повідомив хлопчик, шанобливо вітаючись із старим.

— Так, так, молодець! Учень ти, мабуть, таки хороший, а от друг — поганенький.

— Чому, дідуню?— здивувався Дідор.

— Не заступився ти за своє козеня. Продав його батько. Комілу-м'яснику. Ось щойно він повіз його на ослі. М'яса тепер мало, добрі гроші візьме за нього Коміл.

— Ні... Може, це інша якась коза була?

— Не знаю... Але мені здалося, що це твій Сієхак.

Швидше за вітер мчав додому Дідор. «Сієхак, чорненький мій,— подумки лагідно повторював хлопчик,— не може цього бути!» Та не пройшло й п'яти хвилин, як повернувся. Заплаканий, вихорем промчав він назад повз дідуся Селіма.

Загрузаючи по кісточки в дорожній куряві, розмазуючи її по запилюженому обличчю, добіг Дідор до Тахи-Адир, де мешкав Коміл.

Сієхака побачив прив'язаним на подвір'ї м'ясника. Козеня без упину смикало мотузку і настійливо мекало. Хлопчик кинувся до нього, але, наблизившись, побачив великого собаку, що лежав, згорнувшись, у дворі. Дідор завмер у нерішучості, а собака, побачивши чужого, загрозливо загарчав, але підняти голову полінувався. Дідор мимоволі позадкував і зупинився за кілька кроків. Поблизу — ні душі. Тільки віддалік прала в арику якась жінка.

— Сієхак... Сієхак...— стиха покликав хлопчик.

Малюнок Н. ХАРЛАМПІЄВОЇ

Собака розплющив очі, покосився на хлопчика, але голови не підвів. А Сієхак, зачувши своє ім'я, нашорошив одне вухо, потім друге у бік хазяїна, якусь мить дивився на нього, потім замекав, немов заплакав. І при цьому так міцно нап'яв зав'язану на шиї мотузку, що захрипів і повалився на землю.

Жінка кинула прати, підійшла ближче.

— Агов, хлопчику, ти що тут шукаєш?

Сльози здушили Дідорові горло, він схлипував, витирав їх тильним боком долоні, а вони ручаєм стікали з очей, і хлопчик не міг вимовити й слова.

— Ти приїхав сюди з батьком, а потім загубив його?— висловила припущення жінка.

— Ні... Сієхака привезли...

— А хто цей Сієхак?

— Моє козеня,— кивнув хлопчик у бік двора.

— А-а... М'ясник привіз?— збагнула нарешті жінка.

Зачувши голоси, вийшов з дому і хазяїн, розморений денним сном, солодко позіхнув і потягнувся. А знесилений Сієхак, стараючись звільнитися від мотузки, мекав уже тихо і хрипко.

— Гей, дядю м'ясник, ви привезли сюди козеня цього хлопчика, а він, плачучи, прибіг услід,— голосно повідомила жінка.

— Хто прийшов, кажеш?— перепитав м'ясник, переводячи погляд з жінки на Дідора.

— Ви привезли козеня цього хлопчика, а він прибіг услід...— намагалася розтлумачити жінка.

— Дядю, це... мій Сієхак...— захлинався від сліз хлопчик.— Не вбивайте його... я заберу...

— Отакої!— розсміявся м'ясник.— Я ж купив його у твого батька! Що ж тепер робити, га?— Він ніяк не міг збагнути, чому плаче хлопчик. Козеня йому шкода! Скажіть, будь ласка, що за витребеньки!— Я гроші віддав, розумієш... А те, що куплене, назад не повертають, зрозумів? Не за законом. І як ти, такий великий, плачеш за якимось козеням?! Соромно!... Ти що, від самого кишлака біг сюди? Оце тобі, ну і ну! — ще голосніше розсміявся м'ясник.— Немає людям, що робити, от що я вам скажу...

Жінка поглянула на хлопчика з якоюсь новою співчутливою усмішкою і пішла прати.

— Дядю, Сієхак — мій... Так і батько казав,— намагався пояснити свої права на козеня цьому охоронцеві неписаних законів Дідор.

— Батько на ці гроші купить тобі Сафедака[3] і ще щось, яка різниця?! А Сієхак уже підріс, м'яса нагуляв... Хіба не зрозуміло?...

— Віддайте мені його, дядечку,— благав Дідор.— Не вбивайте... Він... він... прокляне вас. Дідусь Селім каже, за погану справу завжди кара буде.

— Так твій же батько гроші з мене взяв! Дивний ти якийсь!— почав дратуватися м'ясник.

— Ось у мене є гроші... Ще принесу...

— Ха-ха-ха!— зареготав м'ясник.— А де ж ти їх узяв? Кажи правду — у батька вкрав? Га?

— Ні, мені їх батько дав, щоб я у школі на перерві пиріжки собі купував.

З благанням і надією зазирав хлопчик у вічі м'яснику, але на обличчі того не здригнувся жоден м'яз — воно було, як і раніше, кам'яним.

— Я приноситиму траву вашій худобі... Я можу й дрова з гір приносити. Дядечку, не вбивайте Сієхака, віддайте його мені...

— Послухай-но,— знову заходився розтлумачувати м'ясник, нарешті зглянувшись над хлопчиком.— Розумієш, твій батько взяв з мене гроші. Багато грошей. І козеня тепер моє. Ну, як тобі пояснити?!

— Гаразд, дядю. Ви гроші свої візьміть, а Сієхака назад віддайте... Він же сирітка, лагідний, тихий, засумує він тут... Їсти перестане... потім захворіє...— відчувши нерішучість у голосі м'ясника, благав Дідор. Його серце ладне було розірватися від горя. Він уявив, як Сієхак лиже його руку і, задравши мордочку, зазирає у вічі своїм розумним проникливим поглядом.

Ця тривала розмова надокучила м'яснику, і він звелів Дідору принести від батька гроші, а вже потім забрати козеня. Обнадіяний хлопчик стрілою помчав додому.

Та вдома, почувши його прохання, розсміялися.

— Плов любиш їсти, а де м'ясо береться, не знаєш?— суворо відрубав батько.

Наступного дня Дідор знову попростував до оселі м'ясника, аби з його дозволу ще раз побачити Сієхака, нагодувати травичкою, напоїти й умовити дядька Комила зачекати з грошима. Він обов'язково заробить їх на збиранні бавовнику.

Шість кілометрів у спеку не видалися хлопчику довгими, але, наблизившись до оселі м'ясника, він сторопів і закричав так, немов на нього напав собака... У дворі на мотузці висіла чорна шкурка Сієхака...

З таджицької. Переклад Марини КУСТОВСЬКОЇ.

[1] Навруз — новорічне свято за мусульманським календарем навесні у день рівнодення, 22 березня.

[2] Тонур — глиняна піч для випікання коржів.

[3] Сафедак — біленький, Сієхак — чорненький.

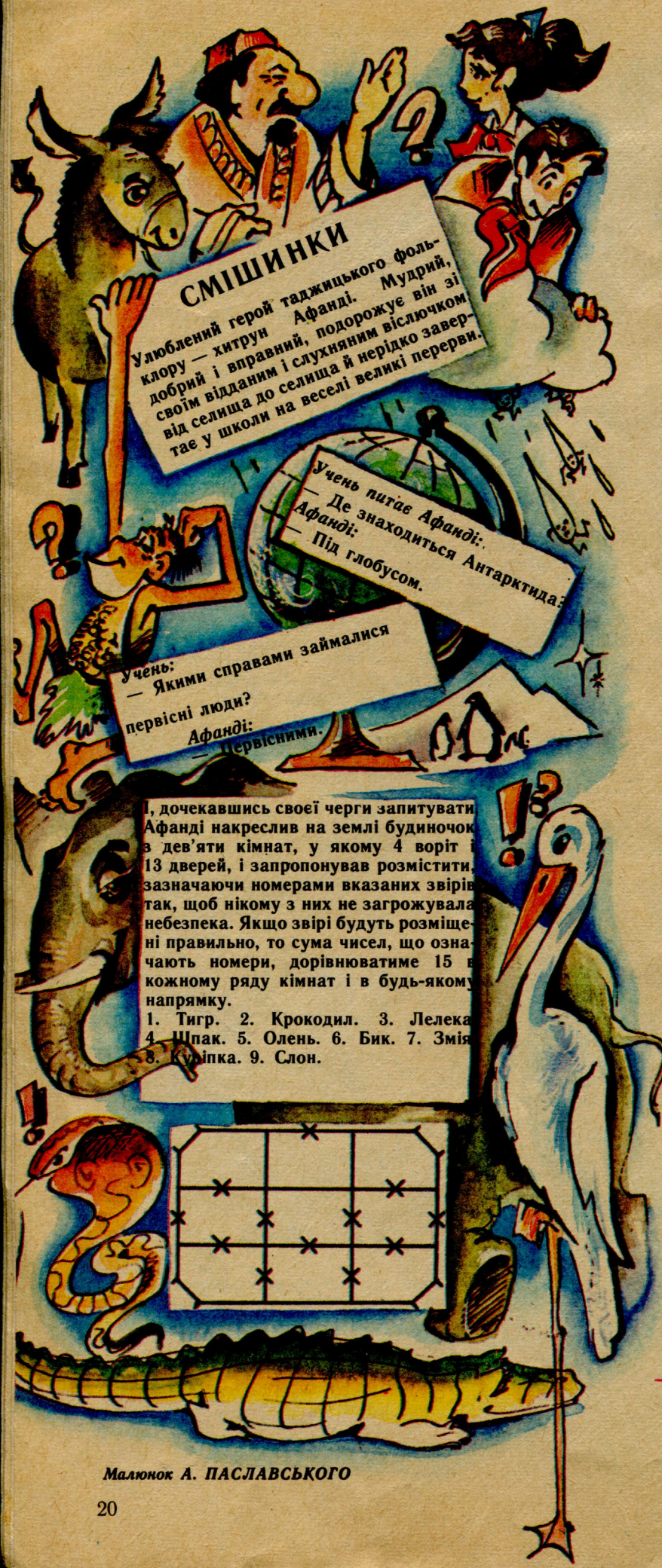

Малюнок А. ПАСЛАВСЬКОГО

довір'я

ЮНИЙ бригадир Махмед Олімов стояв на краю поля й засмучено розглядав наслідки вчорашньої нищівної зливи. Вода, що неслася з гір, густо проорала щойно засіяну землю, змила насіння цукрового буряка, яке ще не встигло проклюнутися, забила землею арики.

От і перші труднощі. Та ще й які! Недарма на правлінні колгоспу всі дружно вмовляли учнів не брати власного поля, а працювати, де знадобиться.

Так ні ж, наполягли, щоб їм виділили ділянку, цілих 5 гектарів.

Махмед пригадує, як лише три дні тому тут варили суманак[1], і, скупчившись під самотньою чинарою, односельці, збуджені й веселі, вітали одне одного зі святом Навруза. Раділи, що прийшла весна й настав час польових робіт.

Усі 16 членів учнівської бригади середньої школи № 23 вишикувалися по один бік, старійшини села, досвідчені землероби, спеціалісти й керівники колгоспу — по другий. Голова колгоспу Сафо Каримов привітав школярів з їхньою першою самостійною роботою.

Потім найстарший із дехкан кишлака, сімдесятирічний Маматкуль, разом з учнями підійшов до сіялки, взяв за старовинним народним звичаєм жменю насіння і зі словами: «Нехай ваша робота принесе бажані плоди!» — проклав першу борозну...

І довелося учням повертати на місце змиту землю, підсівати зранене поле. А через кілька днів нові турботи: земля схопилася цупкою кіркою, не проб'ють її сходи.

Так! Нелегка справа — вирощувати буряки. Розпушування, сапання, проріджування, поливання. Дев'ять разів поливали поле замість семи, як ведеться. Учні, здавалося, ні на мить не залишали польовий стан бригади. Разом працювали, разом відпочивали, разом розучували нові пісні. І, коли восени зібрали врожай, виявилося, що замість очікуваних 400 центнерів з гектара зібрали по 770. А в сусідній дорослій бригаді одержали всього по 200 центнерів з гектара. Наполегливою працею виправдали довір'я учні. І як раділи успіхові! З рук у руки передавали найбільший буряк, який важив аж 18 кілограмів.

Цього літа за земельною сівозміною на їхньому полі вирощують бавовну, і учні стараються зібрати його не по 22 центнери з гектара, як збирають у колгоспі, а по 40. Зберуть, обов'язково зберуть! Бо так вирішила бригада.

Орджонікідзеабадський район.

---

[1] Суманак — солодка каша з пророслої пшениці, яку готують на свято Навруз.

КОНКУРС «ВСЕЗНАЙКО-87»

ХТО Я?

Фото Л. МИХАЙЛОВСЬКОГО

2 очки

РЕБУС

2 очки

2,3,Р,5,6,Ь

ЛОГІЧНА ЗАДАЧА

Приготуйте 8 папірців з числами 1, 2, 3, 4, 5, 7, 8 і 9 і розмістіть їх у два стовпчики. Пересуваючи лише 2 папірці, треба домогтися того, щоб суми чисел в обох стовпчиках були однаковими.

3 очки

ЧАЙНВОРД

Правильно заповнивши клітинки, одержиш у верхньому рядку назву науки про тварин, що жили мільйони років тому.

5. Непарнокопытное домашнее животное.

12. Лягушка —..?..— головастик.

13. Тибетский бык.

15. Самая маленькая птица.

16. Крупная хищная птица из семейства орлов.

В нижньому рядку — рослиноїдний динозавр — одна з найбільших тварин, що коли-небудь жили на землі.

10 очок

Склав Микола ЄМЕЛЬЯНОВ

ЮНІ ДРУЗІ ПРИРОДИ

Екологічний гурток журналу «Піонерія»

ШКІЛЬНЕ СВЯТО ЛЕЛЕКИ

З досвіду роботи

Ось уже близько десяти років відзначають у НДР «Свято лелеки». Організатори його — вчені-орнітологи, сільські вчителі. Вони знайшли оригінальний, ненав'язливий спосіб популяризації природоохоронних знань.

Звичайно свято лелеки проводять у вересні. За тиждень до урочистостей, коли в школі йдуть уже останні приготування, учні розносять усім жителям свого селища спеціальні запрошення на свято. У призначений день гостей зустрічають плакатами, дитячими малюнками, стіннівками, присвяченими лелекам. У залі школи активісти з природоохоронних організацій розповідають про птахів, показують слайди та кінофільми. Діти розігрують жартівливі сценки, читають вірші, співають пісні про лелек, проводять вікторини. І весь час звучить класична та народна музика. А гості все підходять і підходять. І коли школа вже не вміщує всіх бажаючих, свято випліскується на вулицю, з'являються веселі музики, перероджені. Вони несуть штучні лелечі гнізда і закликають усіх йти разом з ними їх встановлювати. Навколо жарти, музика, сміх...

Німецькі школярі дуже люблять це свято. Завжди з нетерпінням чекають на нього.

А тепер, дорогі друзі, наше чергове завдання. Якщо вам сподобався досвід наших німецьких друзів, проведіть таке саме свято в своєму селі, селищі, місті. Нехай вам допоможуть дорослі. І якщо свято вдасться — напишіть нам. Чекаємо на ваші листи.

КАЛЕНДАР ЛЕЛЕКИ

До червня у лелек з'являються пташенята. Найчастіше три або п'ять. Апетит у лелеченят — неабиякий. Кожен з'їдає за день до 500 грамів їжі. За два місяці, поки пташенята навчаться літати, виводок одного гнізда споживає близько 150 кілограмів їжі, і це не враховуючи дорослих птахів!

У лелеки на обліку кожна мить. Прокидаються вони ще вдосвіта. Приносять їжу пташенятам по черзі, приблизно кожні півгодини. До полудня трохи стомлюються і на годинку влаштовуються десь поблизу гнізда на відпочинок. Надвечір, коли вже не так пече сонце, знову розпочинають годівлю. У спеку батьки приносять у дзьобах воду: влаштовують пташенятам своєрідний «душ», який допомагає їм вижити під палючим сонячним промінням.

Не тільки вигодовують, але й навчають польоту й пошуку їжі обоє батьків з терплячістю і самопожертвою, що викликають захоплення.

Та цим красивим благородним птахам притаманні й жорстокі інстинкти: часто викидають з гнізда слабких, хворих пташенят або тих, які мають природжені вади. Такі випадки частішають у надто холодні, дощові або спекотні літні місяці, коли не вистачає їжі (дрібних гризунів, великих комах, жаб) і батьки не в змозі вигодувати усіх пташенят.

Не варто пробувати повернути викинуте лелеченя назад у гніздо. Батьки викинуть його знову. Краще — спробувати вигодувати його самостійно або передати в зоопарк. У дощові або посушливі голодні дні є інший спосіб допомогти лелекам. Влаштувати їм підгодівлю: розкласти на якомусь узвишші (гаражі, даху сарая і т. ін.) шматочки риби, м'яса, сиру або подавати їжу прямо в гніздо за допомогою довгих тичин.

З редакційної пошти

«Дорога редакція!

Я вам розповім про моїх лелек Чапу і Капу. Знайшла я обох моїх лелек під липою. Вони випали з гнізда, коли були ще зовсім маленькими і не вміли самостійно знаходити собі їжу. Багато з ними було клопоту: біля лелек завжди чатував кіт Мурчик: дуже хотів зачепити їх лапкою, але я йому забороняла

Якось я побачила, що Чапа хоче стати на ніжки, і допомогла йому. А Капа ще кілька днів ходив на колінцях.

Помітивши, що лелеки хочуть піднятися в небо, я відвела їх на луки. Вони літали там, ходили по рівчаку і гелготали, неначе гуси. На ніч я забирала їх додому.

В серпні я з татом, мамою і старшим братиком Петьком їздила на сінокіс, були з нами і лелеки. Вони ходили по луці і клювали жаб...

Вдома птахи вже не сиділи в ящику, а спали на даху, стоячи на одній нозі.

І ось одного дня зник Капа, я ви́ходила всі річки, намагаючись знайти його, але даремно. А потім і Чапа залишив мене. Ввечері він ще ходив по луках, а вранці до нього прилетіли ще два лелеки, і він полетів з ними... Мабуть, птахи вирушили у вирій.

Залишились тільки згадки та фотокартки.

Тетяна **ЧИГРИН**,
учениця 6-го класу, с. Риботин
Чернігівської області.

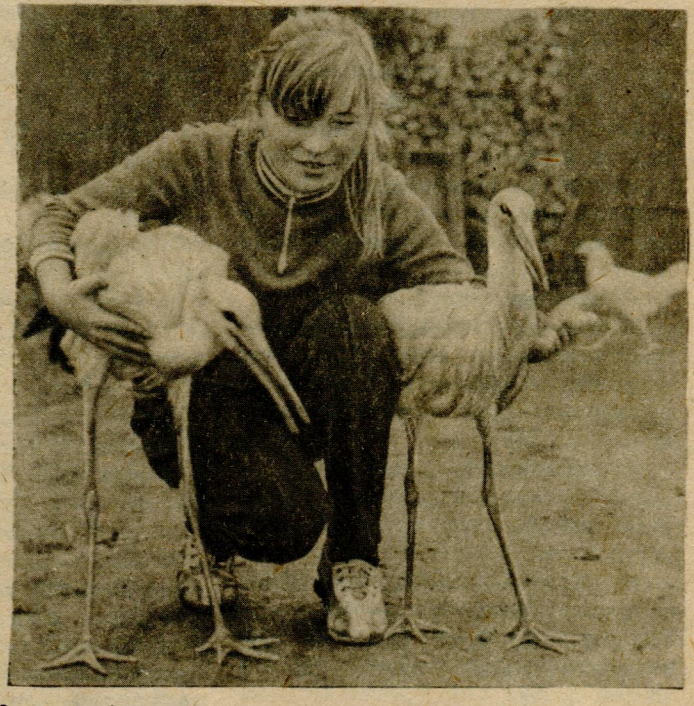

Матеріали підготував інструктор Президії Республіканської Ради Товариства охорони природи ***В. Є. БОРЕЙКО.***

Малюнок А. ЦИГАНЧУКА

ХОЧУ БУЗЬКІВ ЗАВЕСТИ

У сусідської Настуськи
Оселились вчора бузьки.
Дід Андрій гніздо для них
Змайстрував з коліс старих.
Й наша Катя-непосида
Нині просить свого діда:
— Теж гніздечко примости.
Хочу бузьків завести,
Щоб не тільки у Настуськи
Клекотали влітку бузьки.

Ліліана **ДУДЮК**,
учениця 7-го класу
середньої школи № 14,
м. Івано-Франківськ.

Поговоримо відверто

КОЛИ ХИТАЄТЬ

Так! Ні?

Якось запитали мудреця: «З чим порівняти людину?»

Мудрець відповів: «З хитанням маятника. Бо завжди людина в сумнівах, завжди зважує — «так» чи «ні». Та хоч би як хитався маятник, він обов'язково перетне головну осьову лінію. Так і людина: хоч би як сумнівалася й розмірковувала,— має прийняти правильне рішення, бо інакше годинник її совісті покаже невірний час».

Як викорінити неправду в собі? Як домогтися, щоб і те, що робиш, і те, що говориш, не суперечило одне одному?

Один хлопчик сказав мені:

— Говорити легше, ніж робити.

Людство знало про це здавна. В англійців є навіть таке прислів'я. «Твої справи промовляють так голосно, що я не чую твоїх слів». Цікаво, правда?

Цей хлопчик, назвемо його Миколкою, дружив зі своїм однокласником Мишком.

— Ми міцно дружили, що називається нерозлийвода. У всьому покладалися один на одного, вірили в щирість і міцність наших стосунків до того нещасного випадку,— розповідає Миколка й скрушно зітхає. Вочевидь йому шкода втраченої дружби.

А сталося так.

Йшли вони ввечері вулицею — худенький, в окулярах Миколка, який, ніби журавель, крокував на довгих ногах, і перевальцем — здоровань Мишко.

І розмова була хоч куди — про вірність, дружбу. Адже приємно погомоніти про це з відданим другом!

— Друг ближчий і надійніший, ніж рідний брат,— міркував Микола,— бо брат поруч за родинними узами, а друг — за велінням душі.

Що-що, а говорити Миколка вмів! Він притискував вказівним пальцем окуляри, що весь час ковзали по носі, і вдивлявся в співбесідника сумними сірими очима. Вії в нього тремтіли, немов крила сірого метелика, і хотілося не гаючись погоджуватися: «Так! Авжеж! Безумовно!»

— Історія знає чимало випадків самовідданої дружби,— продовжував Миколка,— коли один заради іншого жертвував усім, навіть власним життям.

Вони йшли, не поспішаючи, Миколка говорив, Мишко слухав. Чесно кажучи, Мишко у глибині душі навіть пишався, що в нього такий розумний, начитаний, розсудливий друг. Їхня дружба була світлою і безхмарною. І от саме в той нещасливий вечір, коли Мишко уважно слухав Миколку й за звичкою мовчав, їм заступили дорогу троє і, звертаючись безпосередньо до Мишка, сказали:

— Поговорити треба...

Мишко їх згадав. Точніше, одного з них. З оцим довготелесим була якась дрібна сутичка, про яку Мишко давно забув. А той не забув. Вистежив і привів ще двох «поговорити».

Здоровань Мишко не з лякливих. Та, однак, мало приємного побачити трьох на пустельній дорозі, та ще й коли їхній похмурий вигляд красномовно свідчить: не на каву вони тебе запрошують. І вулиця безлюдна, і час пізній. Тут і стовп ліхтарний збагне, що й до чого.

— Вони хочуть битися,— неголосно сказав він Миколці, ще не знаючи, що вдіяти.— Що робитимемо?

Миколка зорієнтувався блискавично.

— Піду шукати людей,— сказав він і поправив окуляри, що зсунулися на ніс. Може, він трохи зблід, може, голос у нього ледь здригнувся, коли він додав:— Ти ж знаєш, я битися не вмію. Та й окуляри мені можуть розбити,— він кивнув у бік тих трьох, які застигли на дорозі в позі римських статуй.— А мені їх, ці окуляри, один батьків знайомий із закордонного відрядження привіз. Знаєш, батько сваритиметься!

Авжеж, це було правдою. Такі парубчаки могли розбити й не тільки окуляри.

І Миколка побіг подалі від тих трьох і від Мишка. Шукати людей на допомогу. Принаймні так йому здалося — він дуже швидко побіг, щоб якнайшвидше знайти людей і покликати їх на допомогу Мишкові. Тільки тому.

Поблизу людей не виявилося. Він побіг далі. Як на те, і на іншій вулиці нікого не було, якщо не брати до уваги бабусю з авоською і руду таксу, що дріботіла з нею поруч. Та яка з них користь?

Миколка зупинився, прислухався. Його ніхто не наздоганяв. Навколо — тиша. Звідти, де він кинув у біді друга, ані звуку. Лишалося бігти до перехрестя, де повинен стояти міліціонер. Але це вже аж надто далеко, і Миколка вирішив повернутися.

Він переконував себе, що хвилюється за Мишка. А мені здалося, що йому ще було і трішечки цікаво.

Що не кажіть, а деякі люди аж надто цікаві до чужих нещасть. А яким героєм часом ходить свідок якоїсь, навіть найсумнішої, події: «Я сам, на власні очі, все бачив!» Який натовп збирається, коли щось скоїлося, як пожадливо допитуються про найменші й найфантастичніші подробиці! Чому б це?

Чи не така цікавість примусила Миколку повернутися? Адже він міг усе побачити з безпечної відстані! Одначе він переконує, що страшенно боявся за Мишка. Може, він і правду каже.

А на тому місці, звідки він стрімголов мчав хвилин з десять — п'ятнадцять тому, кілька чоловік нахилилися до розпростертого на землі Мишка.

Виявляється, бійку побачив з вікна якийсь пенсіонер і, вимахуючи інвалідною палицею, не вагаючись, кинувся на хуліганів. Слідом за ним вийшло ще кілька мешканців будинку. Хулігани втекли. Люди такого сорту, як правило, боягузи: чесного бою не визнають. Ідуть тільки юрбою на одного.

Побитий Мишко лежав долілиць. Коли його перевернули, перше, що він побачив: сповнені тривоги й турботи розумні сірі очі Миколки.

— Тобі не боляче?

Розліпивши поранені губи, Мишко повільно вимовив:

— Забирайся геть.

— Я вважав це наслідком його поганого стану. Хіба ж я винен, що нікого не знайшов!— розповідає Миколка і, поправляючи окуляри вказівним пальцем, втуплюється в мене сумним поглядом.— Потому я дзвонив йому додому. Але він не схотів розмовляти зі мною. І навіть мама не бажала покликати його до телефону. Невже ж він так... Невже йому так боляче? Я певний, він навіть не уявляє, як це все жахливо для мене!

Він говорить і говорить, і знизує плечима, і пояснює свою думку грунтовно й терпляче:

— Має ж він зрозуміти, яка з мене допомога в бійці, аж ніякої, а якби ще окуляри розбили, я б нічого не побачив. Я навіть Мишка міг би вдарити, прийнявши його за хулігана!— Він сумно посміхається зі свого жарту.— Отак пізнається дружба!

Знявши окуляри, Микола старанно протирає їх, мружить короткозорі очі, задумливо хитаючи головою.

— Дуже важко переживаю наш розрив,— повідомляє він довірливо.— Я б йому все пробачив, але ж він... він чомусь не хоче порозумітися зі мною! А ще друг називається!

І сама щирість вчувається в його голосі! І найменшого сумніву у своїй правоті! Та погляд його боязкий, обережний, меткий і невловний під товстими скельцями окулярів.

Хитається маятник між «так» і «ні». У кожної людини він свій. Але ж існує загальний закон: маятник обов'язково перетне головну осьову лінію. І як важливо, як життєво необхідно кожному, щоб його, сказати б, теоретичні міркування підтверджувалися ділом. Не можна бути поблажливим до себе, поспішати знайти тисячу причин на своє виправдання, коли говориш одне, а робиш зовсім інше. Бо немає нічого аморальнішого, ніж хитрувати самому із собою.

А що ви, друзі, думаєте з приводу цієї історії? Напишіть нам.

Алла ПОТАПОВА.

Малюнок М. ЄМЕЛЬЯНОВА

СЯ МАЯТНИК

Так! Ні?

Розділ п'ятий

ВТЕЧА

Білояр довго крутився на жорсткому ліжку, не в змозі заснути. Позбувшися кулі, він на деякий час заспокоївся. Проте не так часто доводилося йому спати у в'язниці, щоб він легко міг отямитись. Та й з Алактонушкою не попрощався. Що тепер вона подумає? Був — і пропав. І що скаже майбутній тесть?

Білояр зіскочив на підлогу й заходив по камері. Три кроки вперед, три кроки назад — не розгуляєшся.

І раптом йому вчулися незрозумілі звуки. Вони долинали звідкись ізнизу. Білояр почав прислухатися.

За хвилину все стало зрозумілим. Підштовхуючи уламок кам'яної підлоги, хтось знизу намагався проникнути в камеру. Почулося чхання. Білояр, настрашений, забився в куток. Він не знав, що на нього чекає.

— Гей,— почув він.— Та не бійся ти. Хіба не впізнав?

— Багато вас тут вештається,— пробурмотів Білояр.

— Це я, Світлозар. Ти заходив до мене зі своїм мішком, до моєї ювелірної майстерні.

То був гном-ювелір!

— А де куля? Ти приніс її?— стривожено запитав Білояр.

— Кулі поки що нема, потерпи трохи,— мовив Світлозар, витрушуючи з волосся землю.— Зараз ми мусимо поспішати. Треба якомога швидше вибратися з в'язниці. Того Валуя вже випустили, і він може навести на тебе пугачів.

Білояр затремтів. Так він і думав! Відчував, що не сам по собі Валуй цікавиться кулею, це пугачі послали його. А з ними краще не зв'язуватися.

— Порятуй мене, гноме! — попрохав розпачливо.

— Зараз я розширю діру, і ми втечемо.

Гном запрацював своїми інструментами, дістаючи їх по черзі із торбини. Білояр допомагав, і вони вдвох почали розширювати вихід. Адже через діру, в яку пройде гном, людині пролізти важкенько. Працювати доводилося дуже тихо, щоб не почула варта.

— Наче готово, спробуй!— підштовхнув його до проходу гном.

Білояр насилу протиснувся, розірвав сорочку об гострі кам'яні виступи. Завжди такий ощадливий, тепер він лише рукою махнув.

— Треба тікати,— квапив його Світлозар.— Не можна гаяти й хвилини.

Вони гарячково допомагали один одному, розуміючи, що затримуватися небезпечно.

Час од часу переводячи подих, вони притискалися один до одного, наче двоє братів.

— Нам пощастило!— радісно сповістив гном.— Тут унизу проходить наш підземний шлях. Головне — дістатися до нього, а там уже легше.

Невдовзі вони вийшли на широку кам'янисту стежину.

Не встигли зробити й кілька кроків, як гном перелякано вигукнув:

— Стривай! Треба повернутися!

— Що сталося?— здивовано зиркнув на нього Білояр.

— Як же я забув, недотепа!— ляснув себе гном по лобі.— Треба було замаскувати діру в камері, щоб нас не наздогнала погоня. А так вони одразу підуть по слідах.

Гном рушив назад, охаючи та зітхаючи. І лиш коли він повернувся, можна було знову рушати.

Білояру довелося довго йти за гномом.

Нарешті Білояр відчув подих вітерця. Звідкись проникало свіже повітря. Білояр радісно зітхнув і заспішив за гномом, який не зупинявся ні на мить.

Незабаром вони вийшли на поверхню, з натугою прикрили за собою вхід величезною кам'яною брилою і рушили далі, сторожко позираючи навкруги.

Добре, що в'язниця була за містом і ніхто не трапився дорогою. Замурзані з ніг до голови, вони могли налякати будь-кого з подорожніх.

---

* Продовження. Початок див. у «Піонерії» № 5, 1987 р.

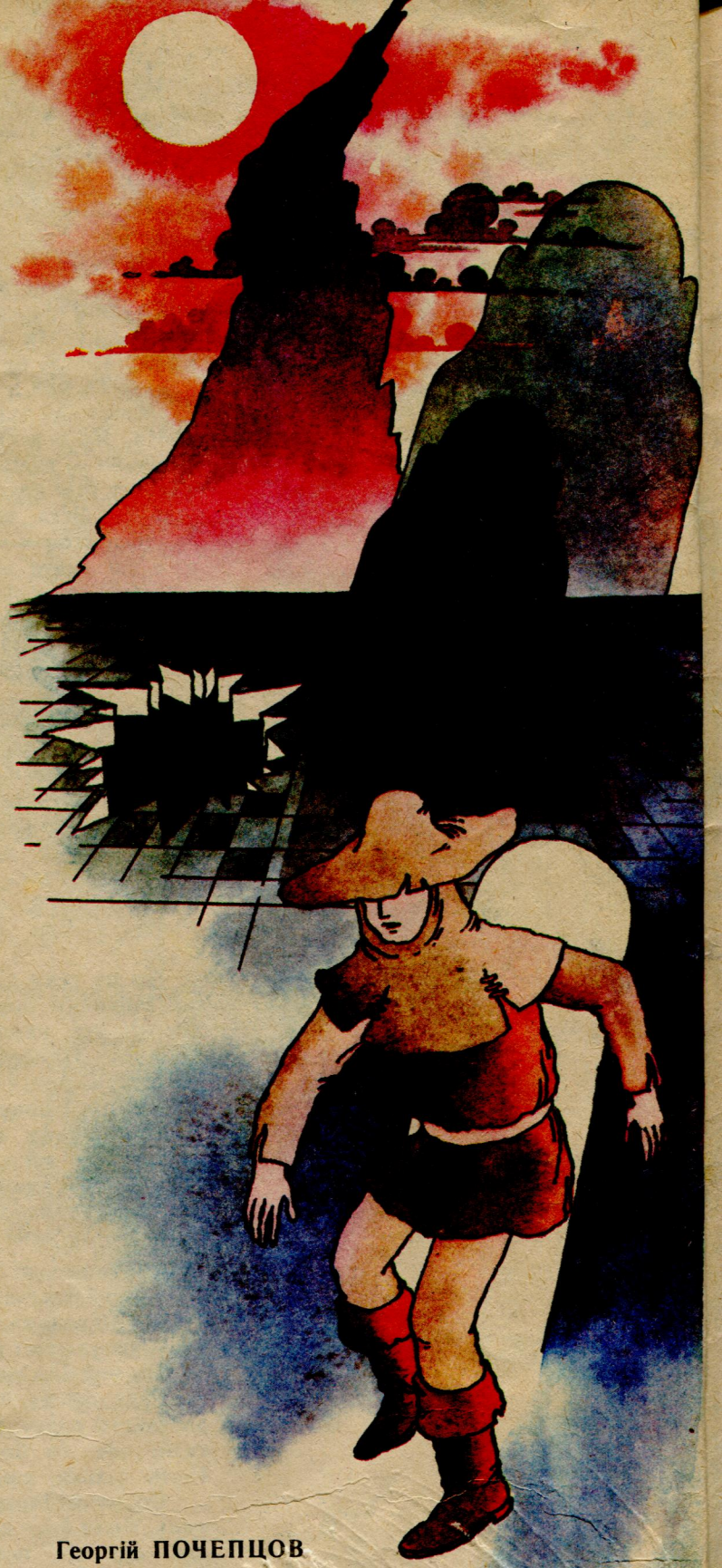

Георгій ПОЧЕПЦОВ

Золот

— Щось ми йдемо наче не туди,— зауважив Білояр.

— У моїй майстерні був обшук. Все перевернули. Отже, нам до майстерні ніяк не можна потикатися,— пояснив Світлозар, не обертаючись.

Білояр тяжко зітхнув і наштовхнувся на гнома, який несподівано застиг у сторожкій позі.

— Тихше!— застережно підняв гном руку.— Здається, пугачі!

І обоє злякано пірнули у придорожню канаву. Білояр при цьому вдарився об якийсь камінь ногою, але, скулившися, навіть не зойкнув.

За кілька хвилин дорогою пройшла трійця пугачів з мішками. Вони пересувалися майже так, як і люди, але чомусь здавалося, що руки й ноги вони піднімають набагато повільніше. Придивившись уважно до першого з них, Білояр подумав, що це зовсім не пугач, а людина. І коли той пройшов зовсім близько, Білояр був готовий заприсягтися, що побачив Валуя. Пугачі пройшли тихо, мов тіні.

Коли вони зникли, Світлозар і Білояр, трохи почекавши, обережно вибралися на дорогу. У Білояра страшенно боліла нога, і його всього трусило від жаху.

— З ними був Валуй!— сказав він Світлозару.

— А я ж тебе попереджав!— кивнув гном.

— А що? Виходить, ви, гноми, чуєте пугачів здалеку?— спитав Білояр.

— Так, але й вони нас — теж. Тільки на дорозі їм заважають інші запахи.

Нарешті на обрії з'явилася гора. Гном знайшов вхід до печери, геть зарослий чагарем, і, розсуваючи кущі, вони пірнули вглиб землі.

Розділ шостий
ПОРАДА

Підземелля виявилося високим, тож Білояр сміливо міг пересуватися, не пригинаючи голови. Навсібіч відгалужувалися коридори. Тут було дуже легко заблукати, зате можна було розмістити й ціле місто.

Брели вони в темряві, оскільки гноми добре бачать і без світла, бо звикли за довгі роки працювати під землею.

Зрештою мандрівники опинилися у просторій печері, де Світлозар запалив свічку, скинувши із свічника старий недогарок. Білояр озирнувся.

Посеред печери стояли дубовий стіл і стільці. Для людини вони були замалі, тому Білояр присів на краєчок столу. При миготінні свічки він роззирався навколо.

Довкруж нависали камінні виступи, і на всі боки розходилося кілька коридорів. По якому з них вони прийшли, Білояр не помітив і тепер нізащо не вибрався б звідси. Панувала мертва тиша. Вогник свічки ледь хитався: отже, звідкілясь до печери надходило повітря.

— Ой, зовсім забув,— спохопився Світлозар.— Свічка нам не потрібна.

Він швиденько задмухав її і враз зник у темряві.

Білояра охопив жах. Він щосили намагався вгадати, в який бік пішов гном. Та печера поглинала звуки, й він нічого не почув. Невже гном навмисне заманив його у це підземелля?

Раптом печера осяялася світлом — це вийшов із якогось коридора Світлозар, тримаючи в руках золоту кулю. Промені пробивалися крізь його пальці, освітлюючи кам'яні стіни.

— Куля? Тут?— зрадів Білояр.

У печері посвітлішало, наче вдень. Можна було навіть розгледіти на високих склепіннях довгі кам'яні бурульки, що звисали донизу.

Коридори не здавалися тепер страшними чорними дірами.

Гном урочисто поклав кулю на стіл.

Вони помовчали. Куля притягувала їхні погляди, усередині її миготіли яскраві вогники, наче вогненні метелики. Танок світла осявав печеру.

Першим порушив мовчання гном.

— Чи ти розумієш, що це за куля?— спитав він, зручно вмостившись на стільці.

— Звідкіля мені знати? Я взяв її у Крака замість платні за свою роботу,— тихо проказав Білояр, не відводячи очей од кулі.

Гном підвівся й закрокував по печері.

— Крак ховав її у себе, щоб ні ми, гноми, ні пугачі не знайшли її.

— Так це не його куля?— здивувався Білояр.

Гном підніс кулю до обличчя.

— Чия ж вона?— продовжував допитуватися Білояр.

— Цю кулю сотворив наймогутніший чарівник світу — Альрізин,— пояснив гном. При цьому чарівному ймення куля замиготіла, наче жива. Білояр одсахнувся від неї, а гном продовжив розповідь:— Три таких кулі, об'єднані разом, дають необмежену владу над усім світом. І вона була в Альрізина. Але він нею не користувався. І не хотів, щоб вона потрапила до когось іншого. Тому перед смертю Альрізин сховав свої кулі в різних місцях. І от одна така куля знайшлася. Виявилося, що її зберігав Крак.

— Але вона не була такою яскравою, ця куля. Вона зовсім не світилася, коли я побачив її у Крака,— раптом пригадав Білояр.

— Так і мало бути. Адже куля починає світитися тільки від звуків людського голосу.

— Справді!— вигукнув Білояр.— Тепер я знаю! Крак ніколи не вимовляв ні слова. Служників у нього не було, з ким же йому розмовляти? А мені він лише цидулки писав. Так ось чому він був таким мовчуном! А я і не здогадувався!

— Тепер куля випромінює свою енергію, і за кілька днів вона вся перегорить. Знову засвітиться років через сто, коли зарядиться.

— Що ж нам робити з нею, кажи швидше!— заметушився Білояр.

— Куля ця,— гном знову взяв її до рук,— допоможе перемогти найдужчого і найстрашнішого супротивника, може принести величезне багатство. Це куля бажань!— Гном знову поклав її на стіл.

Білояр обійшов навколо столу, позираючи то на кулю, то на гнома.

— І вона моя! Ти згоден, що вона моя?— захвилювався Білояр і підсунувся ближче до кулі.

Це не дуже сподобалося гному. Та він пригасив свою тривогу і лише усміхнувся краєчками вуст.

— А чи не час нам підкріпитися?— перевів він розмову на інше.

Світлозар дістав з-під столу кошика з їжею, накритого зеленою серветкою. Гноми взагалі люблять усе зелене.

Білояр одправив до рота пиріжок. Тільки зараз він зрозумів, що неабияк зголоднів.

«Такі пиріжки готує й моя Алактонушка...»— з ніжністю пригадалося йому.

Розділ сьомий
ВІРЮ — НЕ ВІРЮ

Тільки-но гном повернувся до стіни, Білояр мимоволі простягнув руку до кулі. Гном це помітив і насупив брови.

— Дослухай хоча б до кінця,— суворо мовив Світлозар.

Білояр трошки злякався: невже гноми ще й думки читають? Цілком можливо, якщо вони можуть бачити в темряві.

А гном вів далі:

— Золота куля справді здійснює бажання. Ти можеш зробитися ким захочеш, отримати для свого задоволення будь-яке благо...

Казкова повість*

а куля

При цих словах на Білояровому обличчі розпливлася задоволена усмішка. «Навіть королем можу зробитися»,— майнуло в нього в голові.

— Невже тебе не цікавить, навіщо пугачам потрібна ця куля?— Світлозар уважно дивився на Білояра.

— А чому тут дивуватися? Їм також, напевне, чогось хочеться... Адже все ж таки куля бажань...— посміхнувся Білояр.

— Не зовсім так. Ані пугачі, ні гноми цій кулі наказати нічого не можуть. Вона слугує лише людині.

— От і добре!— зрадів Білояр.— Виходить, тобі ця куля ні до чого. Я заберу її, згода?

«Куля моя, куля моя»,— ледь не пританцьовував Білояр. Він був володарем кулі, господарем своїх забаганок.

— Зупинися!— вигукнув гном, і Білояр зрозумів, що радів зарано. Голос у Світлозара, коли він сердився, ставав громовим і суворим. Білояр почав підозрювати, що Світлозар не із звичайних гномів, а звик наказувати, звик, щоб його слухали.— Ти зовсім не допитливий,— із жалем продовжив Світлозар.— Але я розумію, що тебе обмарює куля. Вона дуже небезпечна, пам'ятай про це. Вона захоплює людину, перетворює її на свого раба. Та все ж перебори себе й дослухай до кінця: адже ти людина!

Білояр винувато поглянув на нього:

— Не ображайся, будь ласка. На мене весь час щось находить, тільки-но бачу кулю. Я слухаю, слухаю тебе. Але й ти зрозумій: ще ніхто з мого села не ставав королем, я був би перший. А моя Алактонушка зробилася б королевою. От тільки як бути з її татусем: невже і його доведеться робити сановником?.. Вибач, я захопився. Слухаю.

— Запам'ятай,— Світлозар повів рукою, ніби одганяючи від Білояра якісь чари,— пугачі хочуть будь-що заволодіти цією кулею і зроблять усе, щоб досягти свого.

— Але навіщо, коли вони не можуть скористатися нею?— здивувався Білояр.

— Це довга розповідь,— похитав гном головою.— Існує дерево-велетень. Коріння його сягає глибоко в землю, а гілля — в небо. Всі ми, гноми, вийшли з цього дерева, наче жолуді одного дуба. А тепер деревом заволоділи пугачі. Вони заліпили чаклунською глиною наше священне дупло, крізь яке у світ гномів струміли радість, веселощі й добро. Ми відразу послабли, зоставшися без нього, і пугачі заволоділи країною Гномів — Гномією. Адже раніше за країною Людей ішла не країна Пугачів, а країна Гномів. Пугачі витиснули ослаблих без дерева гномів і тепер підбираються до країни Людей. Вони вважають, що люди годяться їм лише як раби. Вже зараз їхні шпигуни винюхують усюди, а ви, люди, нічого не помічаєте.

— Але до чого тут я? Мене все це поки що не стосується. У мене є куля бажань, і я вичарую собі міцний замок, куди не дістатися пугачам.

— Ти можеш вичарувати собі, що схочеш, але ти не можеш заборонити діяти іншим. Пугачі дістануться до тебе.

— Тоді що ж тобі треба від мене?— Білояру почав уриватися терпець.

— Зараз до тебе звертаються по допомогу і країна Гномів, і країна Людей. Тільки ти, володар кулі, можеш їм допомогти. Один у всьому світі.

— Але як?— Білояру сподобалося, що Світлозар назвав його «володарем кулі».

— Лише куля здатна пробитися в дупло дерева, і гноми будуть порятовані. Не лише гноми, а й ви, люди.

— А якщо я відмовлюся?

— Що ж, це твоє право. Та згадай: чи було приємно, коли за тобою нишпорили пугачі? А невдовзі, коли сили гномів остаточно вичерпаються, фаланги пугачів поділять між собою ваші міста, а твоїх співгромадян перетворять на рабів. Тоді ти зрозумієш свою помилку, та буде пізно. Ти не сховаєшся від них навіть у найвищому замку.

— Я не вірю тобі,— одмахнувся Білояр.— Це все ти вигадав, щоб відняти у мене кулю. А пугачам вона зовсім не потрібна. Я візьму її, щоб побудувати собі палац. Чом я не можу жити в палаці? Чому ви, гноми, хочете стати мені на заваді?

Раптом Світлозар підхопився й кинувся до одного з коридорів.

— Що сталося?— злякався Білояр.

— Помовч. Здається, біда...

Білояра відразу охопив жах. Темрява коридорів зробилася ще чорнішою.

— Вони йдуть сюди... Пугачі...— повідомив пошепки Світлозар.

Білояр закляк на місці. Серце його закалатало. Перехопило подих. А якщо... Раптова думка про можливу хитрість сколихнула його. Не вийшло по згоді, от гном і вирішив залякати його...

— Брешеш! Ти все це вигадав, щоб самому заволодіти кулею! — Він гнівно глянув на Світлозара.

— Тссс!— відмахнувся від нього гном і підштовхнув ближче до коридора:— Послухай сам.

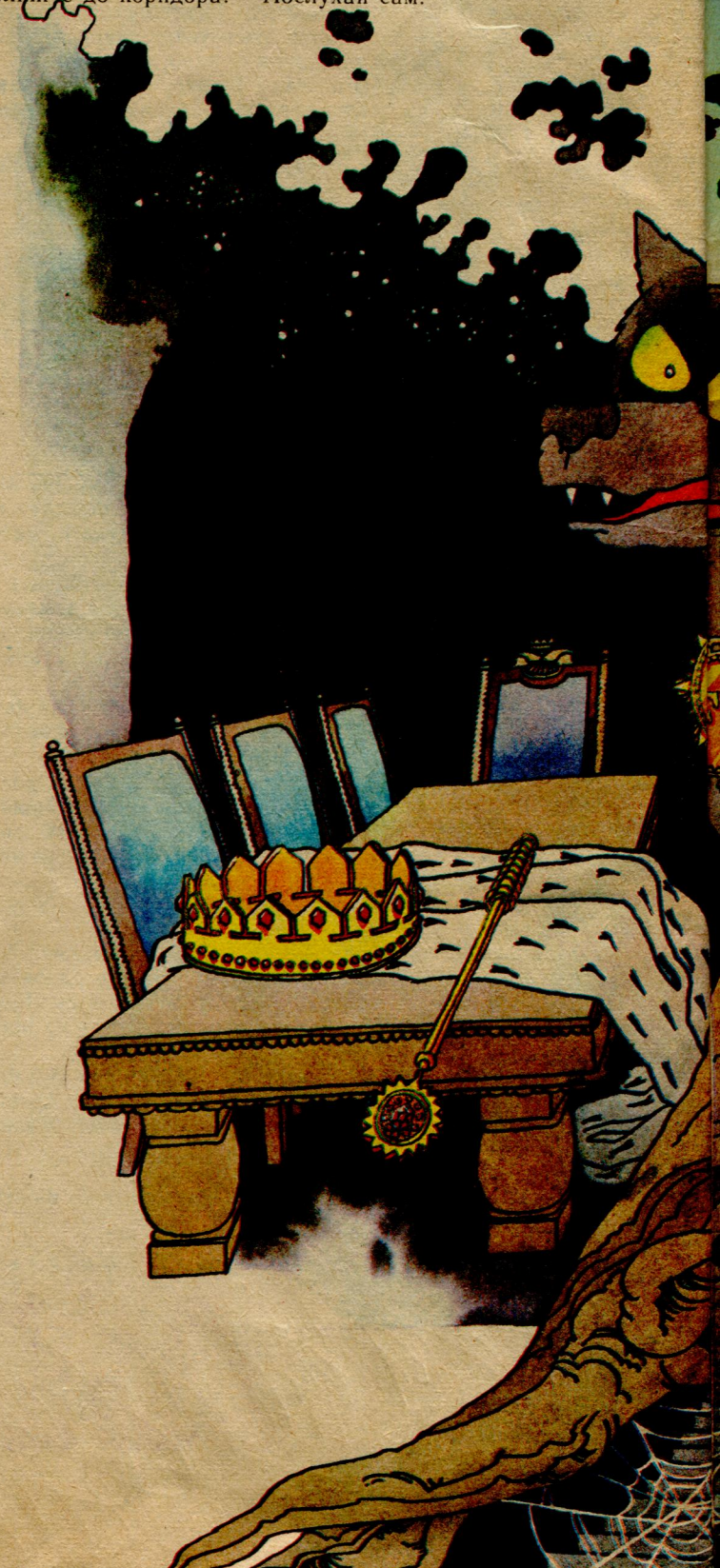

Білояр став біля чорного отвору, уважно вслухаючись у темряву. І саме тієї миті, коли він збирався переможно вигукнути: «Нікого там немає!», звіддаля долинув гугнявий голос Валуя:

— Де ж вони тут заховалися?

Серце Білояра завмерло. Він одскочив до стіни, силкуючися втиснутись у неї.

Пугачі були зовсім близько. І вони шукали Білояра.

Розділ восьмий
УТІКАТИ!

— Порятуй мене, гноме!— майже нечутно прошепотів Білояр. Та гнома не треба було просити про це.

Він стривожено бігав від коридора до коридора, вдихаючи повітря. Потім повернувся до столу, важко дихаючи. Очі його сповнював сум

— Боюся, хтось виказав їм карту нашого підземелля: інакше вони б давно вже заблукали. Невже серед гномів з'явилися зрадники! Так, пугачі вміють їх знаходити. Треба рятуватися,— стрепенувся гном.— Але як? Погано, якщо у них є карта. Найсекретніша карта гномів. І вона в руках ворога. О, горе вам, гноми!— Світлозар збуджено забігав по печері.— Я, здається, знаю,— нарешті зупинився він.— Є ще один хід. Він може виявитися для тебе завузький, але треба спробувати. Лише так ми врятуємося від пугачів.

— Але ж вони знають і цей хід, якщо секретна карта потрапила до їхніх рук,— сказав Білояр.

— Ні-ні, його не нанесено на карту,— заперечив гном.— Цим ходом заборонено користуватися, тому про нього знають лише члени нашої таємної ради. І більше ніхто. А я — єдиний, хто із членів ради лишився живий після нападу пугачів.

Світлозар старанно загорнув кулю і поклав у торбину для інструментів. У печері знову запанувала темрява. Білояр ухопив гнома за руку, і той повів його кам'яними лабіринтами.

Вони чимдуж поспішали. Але Білояру все здавалося, що вони йдуть надто повільно: він відчував за собою гниле дихання Валуя та пугачів.

— Швидше! Ну, будь ласка, швидше!— шепотів він у гномову спину.

Гном і так втрачав останні сили. Старі ходи були завалені камінням, а в кінці коридора вони наштовхнулися на глуху стіну. Білояр поторкав її рукою: каміння, каміння, каміння. На очі йому набігли сльози.

— Ти помилився, гноме, ми програли. Нам більше нема куди йти.— Він повернув голову назад і до болю у вухах почав вслухатися у зрадливу темряву, що оточувала їх.

Світлозар водив рукою по стіні.

— Тут мусять бути печатки! Вони такі маленькі, що ніяк не можу знайти їх,— сказав він таким тоном, наче вибачався.

— Давай розгорнемо на хвилину кулю,— запропонував Білояр.— Якщо ти ще не чуєш позаду пугачів.

— Ні, ми відійшли досить далеко.

Світлозар дістав кулю. Світло різонуло очі. Навкруги громадилось каміння, що нагадувало страховищ.

Гном спритно намацав печатки й зірвав їх. Стіна безшумно розступилася.

Вони заповзли у вузький пролом і рушили вгору, сопучи від напруження.

Раптом позаду почувся глухий стукіт. Білояр здригнувся. Та Світлозар заспокоїв його:

— Це зачинилася стіна. Тепер вони нас не знайдуть.

Вперше Білоярові захотілося перепочити. Йому здавалося, що вони вже цілий рік усе біжать та біжать, переховуючись од пугачів. Страшенно мучила спрага.

— Треба йти, у нас зовсім немає часу,— пошепки квапив його Світлозар.

Білояр похитав головою, відганяючи втому. І так само яро, як і спочатку, поповз далі.

Гостре каміння різало тіло. Все обличчя вкрилося павутинням. Навіть руки зробилися якимись чужими.

Протягом їхнього довгого шляху Світлозар ще тільки один раз дозволив Білояру перепочити: він розумів, що людина не гном і її серце довго не витримає.

І ось — розколина. Вони вийшли назовні, прикриваючи очі від яскравого сліпучого світла. Довго стояли на траві, замружившись. Коли ж Білояр розплющив очі, то здивуванню його не було меж.

Розділ дев'ятий
ВОВКУЛАКИ

— Що робитимемо далі?— спитав Білояр.

Він поглянув на Світлозара і... і в розпачі кинувся бігти. Поруч стояв зовсім не Світлозар.

— Стривай! Стій же!— кричав незнайомий голос.

Білояр зупинився й підніс руку, щоб витерти піт з чола. Та замість руки побачив...

— Повернися! Зараз я все поясню тобі!— гукав йому Світлозар.

Білояр поплентався назад, здивовано озираючи себе. Вони знову стояли поруч, але це були зовсім не вони. На узгір'ї стояли не Білояр і Світлозар, а... двоє вовків. Справжні, вкриті шерстю вовки. Стояти на двох ногах їм було важко, і вони обоє полегшено зітхнули, коли опустилися на всі чотири лапи.

Вони дивилися один на одного вовчими очима. Світлозар почувався спокійним, а Білояр підвів голову вгору і у відчаї завив. Виття трохи полегшило йому душу.

«Ось чому там, унизу, мої руки здавалися дивними на доторк. Вони вкрилися шерстю! Невже вся справа у тому павутинні?»

Він люто віддирав шкуру кігтями, та лише поранив себе. Виступила кров, яку почав злизувати довгим язиком. Тепер уже заскавчав од болю й сів, підібгавши хвоста.

Тільки тепер Білояр з подивом помітив, що Світлозар зовсім спокійний, наче все життя був вовком. Він стояв на чотирьох лапах і дивився кудись удалину.

Страшна підозра пройняла Білояра.

— Ти все знав! Знав, що так станеться!— вишкірив зуби вовк-Білояр.— Я розірву тебе! Ти зробив це навмисне! Я не вірив тобі з самого початку.

— Не спіши мене звинувачувати,— застережливо підняв лапу вовк-гном.— Так, я знав, що це станеться. Адже саме тому таємна рада наказала закрити хід і стерти його з усіх карт. Ніхто з гномів давно ним не користувався. Хід був забутий. Тисячу віків тому це підземелля належало відьмам. Вони проганяли цим ходом безневинних людей та гномів, щоб перетворити їх на вовкулаків.

— На кого?— закліпав повіками Білояр.

— Вовкулака — це вовк-перевертень. Людина чи гном, що обернувся на вовка.

— Отже, я не вовк?— Білояр провів лапою по шерсті.

— Звичайно, ні. Ти ж розмовляєш. Подумай сам!

— Але ж на мені ця шкура, у мене ікла, хвіст, зрештою. Я — справжній вовк!— Білояр грізно закрутив головою.

— Це легко перевірити,— змахнув хвостом гном-вовк.— Що б ти хотів зараз з'їсти: відбивну чи шмат сирого м'яса? Упіймати й загризти оленя чи піти до свого трактирника за смаженини?

Білояра аж пересмикнуло від думки про сире м'ясо. Все стало зрозумілим: він — вовкулака. Невже це на все життя?

— У нас не було іншого виходу!— сказав Світлозар.— Пугачі оточили нас, і ми все одно б загинули.

При згадці про пугачів Білояр знову затремтів од жаху. Навіть у вовчій шкурі він боявся зустрічі з ними.

— Куля!— раптом пригадав Білояр.— Куля поверне нам колишній вигляд.— Білояр пошукав очима торбину, сіпаючи од нетерплячки хвостом.

Торбина лежала на траві, і Білояр посунув до неї, але вовк-гном загарчав, змусивши його зупинитися. Тепер, перетворившись на вовкулаків, вони стали дуже подібними. Тільки Білояр був світліший, а гном темніший. Чорний вовк наступив на торбину, не підпускаючи до неї сірого вовка.

Шерсть на Білоярові стала сторчма, він теж загрозливо загарчав.

— Не можна користуватися кулею через дрібниці,— сказав Світлозар.— Куля надаремно витратить свою силу. А нам вона потрібна вся, всі її блискавки та громи, всі її дивовижі, вся її чарівна могутність. Нас може порятувати лише вся куля.

Білояр здивовано поглянув на нього.

— Чому ти віриш, що я віддам кулю гномам?

— Я бачив твої палаючі очі, коли ти зрозумів, що пугачі оточують нас. Ти не зможеш зробитися зрадником, тому що ненавидиш їх, не зможеш ужитися з ними, якщо вони,

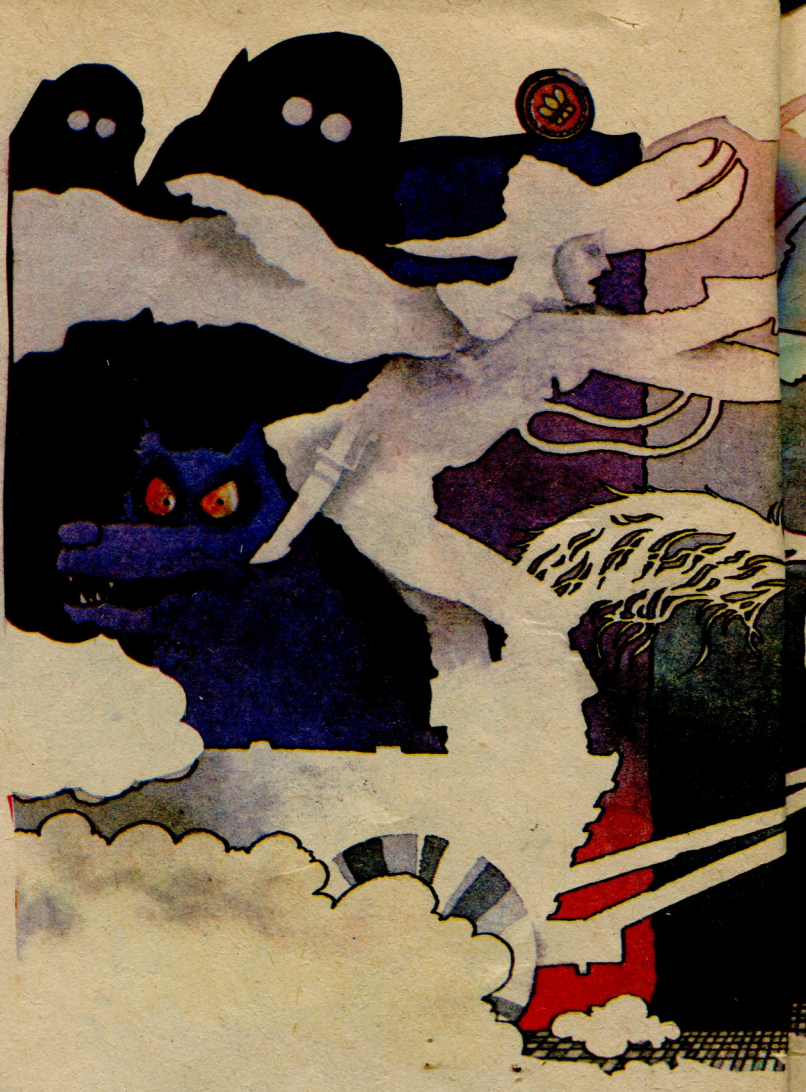

наче пліснява, розповзуться по всьому світу.

Білояр пересмикнув плечима. Дійсно, він не зміг би жити разом із пугачами. Ані в жодному домі, ані в жодній країні. Останніми роками пугачі почали все частіше з'являтися в їхніх краях. Почали безслідно зникати люди.

Раптом Білояр підвів голову: вітерець доносив звідкілясь запах гнилі та падалі. Світлозар також стрепенувся. Білояр запитально поглянув на нього: адже він іще не вмів орієнтуватися по запахах, як гном.

— Це їхній запах,— сказав Світлозар, озираючись.— Треба негайно сховатися.

Світлозар спритно закинув торбу на спину, й вони стрибнули в кущі. Білояр зрозумів, що тепер, у своєму новому вигляді, він також може відчути пугача. Між іншим, гниллю тхнуло й від Валуя: мабуть, він надто довго спілкувався з пугачами.

— Ми повинні проникнути в країну пугачів,— сказав дорогою Світлозар,— щоб золотою кулею зняти закляття з дерева-велетня. Воно одразу оживе й дасть нам силу. Кожен гном візьме до рук меча і вийде воювати з пугачами. У нас не звичайні мечі. Вони можуть рубати навіть каміння: адже ми, гноми, все життя працюємо з каменем. І якщо ти не хочеш, щоб і країну Людей спіткала та ж сама доля, що й Гномію, ти мусиш заприсягтися мені, що підеш зі мною на цей подвиг.

Білояр зрозумів, що настала вирішальна мить. Раніше він міг скаржитися на долю, міг скиглити й заздрити іншим. Тепер він сам мусить захищати людей. І Білояр став поруч із Світлозаром.

— Присягаю,— прошепотів він.

— Присягаємо боротися проти пугачів, не шкодуючи свого життя,— промовили обоє.

— Тепер ми брати,— підсумував Світлозар,— і один захистить одного, якщо той потрапить у скруту.

— Якщо той потрапить у скруту,— повторив Білояр.

Вовки, чорний та сірий, озирнулися навсібіч і побігли вниз по стежці. Вони поспішали. Часу лишалося обмаль.

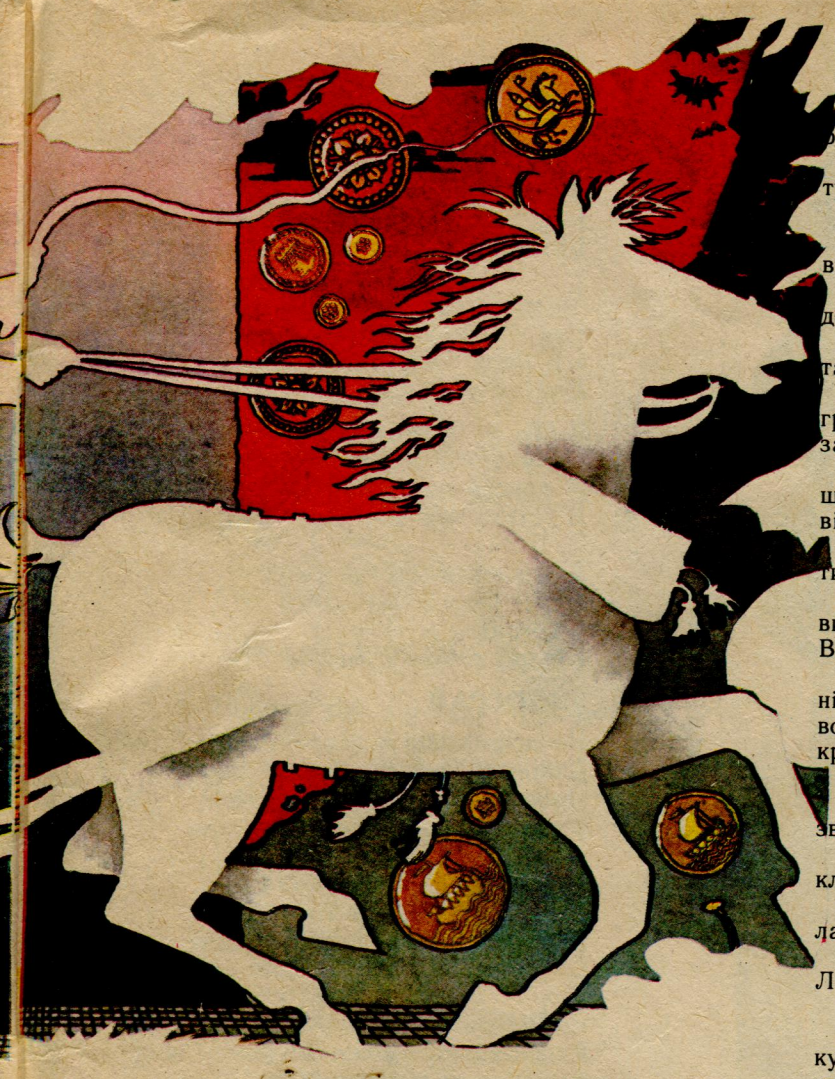

Розділ десятий
ВПЕРЕД

Торба з кулею лежала на спині в Білояра: вони вирішили нести її по черзі.

Спустившися з гори, вовки зупинилися.

— Як же ми перейдемо кордон?— замислився Білояр.

— Треба вибрати найпростіший шлях,— вирішив Світлозар.— Нам достеменно відомо, що Валуй працює на пугачів. Отже, треба потрапити в його хатинку. Тільки крізь неї ми зможемо проникнути в країну Пугачів. Недарма ж вона стоїть на самому кордоні. Тільки потрібно розгадати її таємницю.

По дорозі бігти їм було небезпечно: тепер доводилося ховатися не лише від пугачів, а й від людей. Будь-який лісник чи мисливець міг стрельнути в них із рушниці, подумавши, що це звірі.

Надвечір дісталися села, де мешкав Білояр. Внизу, в долині, були розкидані хатки, лагідно вітаючи мандрівників різноколір'ям дахів.

— Ось вона, моя рідна,— зітхнув Білояр, угледівши знайомий зелений дах. Так, не піднімається більше дим із комина. А он і хатинка із блакитним дахом, де мешкає Алактонушка. А якщо відвідати її?

Білояр, не усвідомлюючи себе, зробив кілька стрибків у напрямку села.

— Зупинися!— вигукнув Світлозар.— Куди ти? Адже тебе можуть загризти собаки, можуть застрелити з рушниці сусіди. Ти забув, хто ти?

Білояр злякано зупинився. Звичайно ж, гном правий. Навряд, щоб у цьому хвостатому й волохатому чудовиську чарівна Алактона впізнала свого нареченого.

Білояр показав Світлозару хатину Валуя, що стояла біля самого лісу й ледь виднілася у променях вечорового сонця. Користуючися темрявою, що наступала, вони пробралися ближче до хатини й залягли в кущах.

Дах хатинки наполовину прогнив, усі колоди перехнябилися й поросли мохом, наче тут давно ніхто не жив.

Вони лежали й думали, як потрапити всередину. Десь тут пролягав шлях до країни Пугачів.

Споночіло. Навколо панувала тиша.

Хотіли були вже підійти ближче, щоб зазирнути у вікна, коли раптом од лісу почули тремтячий голос:

— Хатинко, хатинко, стань до країни Людей задом, а до мене передом.

— Пугач!— прошепотів Світлозар.— Це вони говорять такими тремтячими голосами.

Хатинка зарипіла й повернулася. Потім з того боку грюкнули двері, хатинка знову зарипіла, повертаючись назад. І ось її двері прочинилися у країну Людей.

З них вийшов пугач. Великий, довготелесий, він ішов і щось бурмотів, розгойдуючись з боку в бік. В одній руці він тримав пакет. Невдовзі пугач зник у темряві.

Гном і Білояр підвелися. Треба ризикнути зайти до хатинки. Іншого шляху не було.

Вони поглянули один на одного і все зрозуміли без зайвих слів. Білояр зітхнув, а гном рішуче кивнув головою. Вперед і тільки вперед!

Вони вистрибнули з кущів на стежку і ледь не збили з ніг вовка, що біг до хатинки. Точнісінько такого, як вони, вовкулаку. На животі у нього висів кинджал, а груди прикрашала мідна бляха з літерами «ФБ».

— Що!— заревів заброда.— Як сміли? Смирно-оо!

Несподівано підкоряючись наказу, Білояр і Світлозар звелися на задні лапи, виструнчившись.

— Геть людей!— басовито гарикнув вовкулака і приклав лапу до голови на знак вітання.

Білояр із Світлозаром мовчали. Їх охопив жах. Вовкулака був значно більший за них, дужчий та озброєний.

— Хто такі? З якої фаланги? — насупився вовкулака. Лапа його вигравала кинджалом на портупеї.

— Про що він нас питає?— зашепотів Білояр.

— Я з фаланги безпеки, селюче!— вишкірив зуби вовкулака й пригостив Білояра таким ляпасом, що той ледь утримався на задніх лапах. Гному довелося перехопити торбу, що падала на землю.

— Зараз я гукну стражників, і ми в усьому розберемося,— погрозливо загарчав вовк.

Він попростував до хатини, та не встиг одійти і двох кроків.

Гном щосили розмахнувся торбою із кулею і вдарив нею вовкулаку по голові. Той захитався, захрипів і впав, висолопивши язика.

— Куля! Невже ти розбив кулю?— вигукнув у відчаї Білояр.

— Зате вона врятувала нас із тобою,— вибачливим тоном вимовив Світлозар.

Вони хутко розгорнули торбу. На щастя, куля була ціла й неушкоджена. Вона так само мерехтіла золотавим світлом.

Білояр озирнувся навкруги, потім вони із Світлозаром затягли вовкулаку подалі в кущі. Там скинули з нього бляху «ФБ», і її почепив на себе гном. Білояру дісталася портупея з кинджалом. Вони огледіли себе з усіх боків і відчули деяку впевненість. Судячи з поведінки переможеного ними вовкулаки, той був не з простих, і цим можна було скористатися.

Гном і людина швидко помчали до хатини.

(Закінчення буде.)

Переклав з російської
Анатолій КОСТЕЦЬКИЙ.

Малюнки Л. ХАРЛАМПІЄВА

ЗІРКА

Срібна зірка мене кличе
Владно променем до себе,
Ніжна, добра чарівниця,
Що живе в бездоннім небі.

То мета моя у небі
Сяє ясною зорею,
І я знаю: мені треба
Все життя іти до неї.

Я іду, я не чекаю,
Поки хтось візьме за руку
Й поведе по зорекраю
В світ натхнення, мрії, думки.

Зіронько, я йду до тебе,
Йду і буду йти роками
у те дивне мрії небо,
Щедро всіяне думками.

ВОДОГРАЙ

На арфі водограю сонце грає,
Дзвінкі акорди райдужні пливуть,
Проміння струмені перебирає,
І вітерці танки навкруг ведуть.

А водограй у небо заглядає,
Йому дарує перли голубі,
Вони іскряться і у вись злітають,
Сміється сонце в їх ясній габі.

РАНОК

Ранок спить ще під покровом ночі,
Ще закриті очі голубі,
Лине ніч у темряві глибокій,
Зорі підбираючи ясні.

Як збере ніч зорі-самоцвіти,
То проснеться ранок золотий
І зарошені запахнуть квіти,
І заграє сонечком блакить.

Чому плакала Даша?

Вона сиділа й дивилася на догораючу свічку. Полум'я погойдувалося, і в темній кімнаті тіні від предметів здавалися казковими, дивовижними.

— Дашо, йди спати,— сказала мама.

Так, уже час спати, але Даші не хочеться відриватися від чарівливого полум'я свічки. «Ось згасне свічка і ніхто про неї не згадає, про її світло, яке вона подарувала людям».

Уроки Даша сьогодні зробила сяк-так. Ніяк не могла забути того, що відбулося. От і зараз. Даша глибоко та гірко зітхнула і, погасивши вже майже догорілу свічку, пішла спати.

Вона довго не могла заснути, переверталася з боку на бік, рахувала до двадцяти, п'ятдесяти, ста, але сон не приходив. Тоді вона вирішила згадати минулий день. День нібито звичайний, такий, як інші, і все ж був він якийсь особливий.

Фізкультура — останній урок, і дівчатка, йдучи додому, завели розмову про нову касету Тото Кутуньо, і вона знову всю дорогу мовчала, не відповідаючи на знущальні натяки подружок. І тільки коли Інесса, намагаючись зачепити її за живе, сказала: «В доньки прибиральниці замість магнітофона — швабра, а замість бобіни — ганчірка»,— всі дружно розреготалися. Але цього разу Даша відповіла з гордим виглядом, що купила нову платівку Алли Пугачової. Вона намагалася не червоніти, тому що цю платівку її мамі дала послухати одна знайома на два дні. На таку відповідь Інесса єхидно сказала: «Я сьогодні до тебе зайду, бо, може, в тебе замість платівки — сміттєве відро». Всі знову розсміялися, і

* * *

За вікном квартира,
В ній — усе, як в нашій.
Я дивлюсь у шибку
Й бачу, що і там
Дівчинка Софійка
Дивиться на мене,
Дивиться на мене —
Усміх на устах.
Я махну рукою,
Жест цей повториться,
Жест цей повториться
За вікном отам.
Таж такого зовсім
У житті немає,
Дівчинка Софійка —
Мóє відбиття.

КАРПАТСЬКА НІЧ

Чорний кінь гірський неспинний
Зорі креше із копита,
Стежка, по якій біжить він,
Сріблом місячним залита.

Він біжить і розкидає
Цвіркунів трель однотонну,
Пустун-вітер розвіває
Й пестить йому гриву чорну.

У очах його сіяє
Незалежна, горда велич,
З гір він темряву скидає
Й срібно-чорний килим стелить.

Софія КОГУТ,
учениця 4-го класу
середньої школи № 2 м. Львова.

Малюнки Люби КОГУТ,
учениці 4-го класу
середньої школи № 2 м. Львова.

лише Світлана сказала: «Ну, годі».

Інесса дійсно зайшла і, щоб приховати свої заздрощі і здивування, насмішкувато сказала: «У мене на «магу» такий запис давно є». Хоча цього запису в неї не було. Даша знала про це.

Потім в голові закрутилися калейдоскопом різні уривки фраз і фрагменти дня.

«Сашко поставив підніжку Світлані, а Андрій вибив у Інесси портфель».

«Глумливі очі Віталія з паралельного класу, який штовхнув ногою кошеня й нагрубив літній жінці, котра зауважила йому...»

Повіки починають змикатися, але крізь них все одно прориваються нестримні, гарячі сльози.

Уткнувшись лицем в подушку, Даша схлипувала, а в голові звучали слова вчителя історії: «Ти, Сергію, нічого не заробив, ти тільки користуєшся плодами чужої праці». І два рядки вірша: «...мамы всякие нужны, мамы всякие важны».

Мамо, чому ти пішла на «потрібну людям роботу», як ти сама говориш, невже ти не могла стати інженером чи лікарем? «Не має значення, доню, де працює людина, важливо, як вона працює, добре чи погано».

Треба спати. По радіо вже пробили куранти — отже, уже дванадцята, а завтра знову до школи. Школа, школа... Скільки про тебе думок, мрій. Чим зустрінеш мене завтра?

За вікном посвистував вітер, а Даша спала і знову бачила себе в школі, і ніхто з неї не сміявся.

Вячеслав ЧЕРНЯХІВСЬКИЙ,
учень 10-го класу
середньої школи № 126 м. Києва.

Переклад з російської.

Заняття веде
Лариса
Володимирівна
ПУХАНОВА

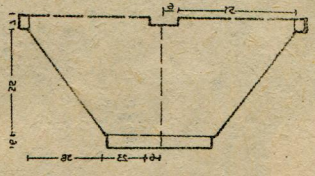

У кожному домі є старі або вже набридлі в'язані речі, які можна розпустити. Вироби із старих ниток виходять не гірші, ніж з нових. І ви завжди зможете мати модні речі, вигадувати нові їх варіанти, комбінуючи нитки найрізноманітніших кольорів. Вилинялі нитки, а також нитки невдалого кольору можна перефарбувати. Використання старих речей дає змогу обновити свій гардероб без нових витрат. Пропонуємо модель модної кофти «летюча миша», витрата прядива близько 500 г.

Перш ніж розпочати в'язання, треба підготувати нитки. Прядиво змотують у невеличкі пасма (100—150 г), неміцно перев'язують у кількох місцях, а потім перуть у теплій воді. Для прання краще використати мильний порошок. Під час прання не слід терти нитки, бо вони можуть збитися, а краще зжимати і розжимати їх. Після прання вовну добре прополіскують у теплій воді, в яку бажано додати трохи оцту. Потім нитки злегка віджимають у тканині і сушать у підвішеному стані. Коли нитки висохнуть, їх змотують у клубочки — й можна розпочинати роботу. Викрійку дано на 40—42 розміри. В'яжуть по викрійці панчішною в'язкою. Починаючи з рукавів, вив'язують один рукав, розширюючи до ліфа. Потім — ліф з вирізом під горло, затим другий рукав. Готовий ліф кофточки відпрасовують, набирають на спиці новий ряд петель по краю спинки, а затим і переду і вив'язують резинку 2×2. Для плавного розширення рукава після пров'язування манжета на початку кожного ряду додають по одній петлі. Ліф в'яжеться прямим полотном. При вив'язуванні горловини визначте середину виробу і зменшуйте петлі в такій послідовності — 3, 2, 1, 1 з одного і з другого боку. Горловина в'яжеться з двох клубків. Причому колір ниток може бути іншим, ніж спинка. Після пров'язування потрібної ширини горловини додаємо петлі — 1, 1, 2, 3 і переходимо знову на один клубочок. Пров'язуємо ширину ліфа і в'яжемо другий рукав, зменшуючи послідовно по одній петлі на початку кожного ряду, поки на спицях не залишиться кількість петель першого манжета.

Горловину можна оформити по-різному. Набрати новий ряд петель на 4 спиці по краю і зв'язати 4—5 см панчішною в'язкою. У вас вийде комірець-валик, який при бажанні можна оформити ниткою, що пасує за кольором. Або зв'язати резинкою 2×2 довгу трубу 18—20 см, яку можна підгорнути. Зараз модні широкі смуги, асиметричні кольорові акценти. Рукава теж можуть бути різного кольору.

На схемі зображено спосіб поєднання ниток різного кольору.

Господарочка

СМІШИНКИ

НА КАНІКУЛАХ

Батько переглядає Василькiв щоденник.
— Коли ти,— запитує,— перестанеш носити додому двійки?
— На канікулах,— відповідає Василько.

ЗА АНАЛОГІЄЮ

Чотирирічна Катруся побачила в зоопарку, як павич розпустив пишного хвоста, і захоплено вигукнула:
— Мамо, дивись, курка розквітла.

Надіслав Олег ЛАЗАРЄВ,
учень 7-го класу,
с. Городниця Черкаської області.

НА УРОЦІ МОВИ

Учитель:— Петре, склади речення з дієсловом «шепнула».
Петрик (недовго думаючи):— Кішка щось шепнула мені на вухо.

Надіслала Оксана КОРОВІНА,
учениця 6-го класу
середньої школи № 96,
м. Інгулець
Дніпропетровської області.

НА УРОЦІ ГЕОГРАФІЇ

Учитель:— Як вийти з лісу, якщо ти заблукав?
Учень:— Треба кинути чарівний клубочок і піти за ним.

Надіслала Юля ЧОРНОБАЙ,
учениця 5-го класу,
с. Охоче
Харківської області.

Малюнок С. СЕРЕДЕНКО

Малюнок Б. ТАРАСЕНКА

ДЛЯ ШКІЛЬНОГО САМОДІЯЛЬНОГО ТЕАТРУ

Олександр УМЕРЕНКОВ

Дай списати

П'єса-одноактівка

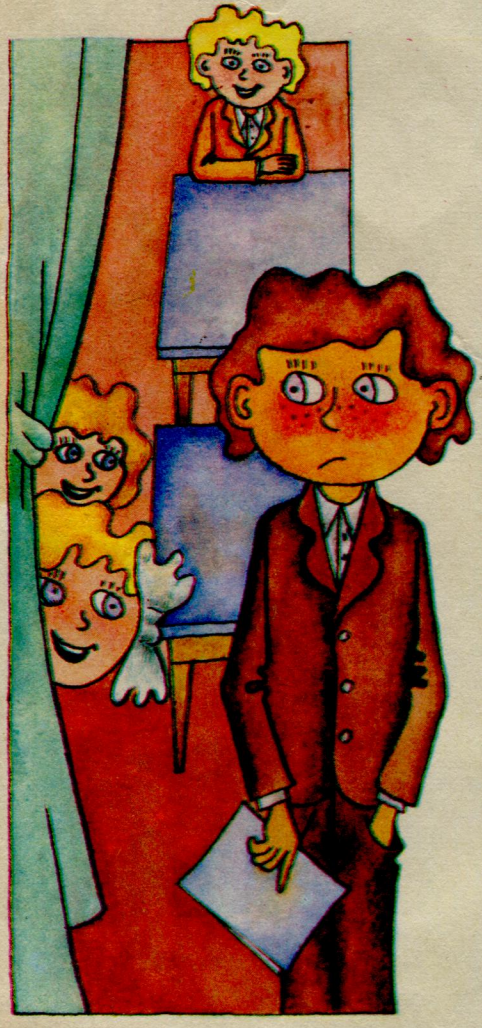

ДІЙОВІ ОСОБИ:

ТАНЯ
БОГДАН
ІВАН ЛОМ } учні
ВЧИТЕЛЬКА

На сцені з'являється Л о м. Він метушиться, квапливо гортає щоденник.

ЛОМ *(звертаючись до залу)*. Ви знаєте, що нам задавали? Твір якийсь... Не знаєте? Ну, чого мовчите? *(До хлопчика в першому ряду.)* Може, ти знаєш? Будь другом, дай списати. Що, не даси? Я так і знав. Учора загулявся з собакою і забув. От убий мене грім — забув. А тепер згадав. Що робити, га? Дайте списати... Бачите — людина гине. Немає у вас серця, нема у вас жалю.

Заходить Т а н я. Побачивши її, Лом прямує до неї.

Тетяночко, я знаю, в тебе золоте серце. Скажи, якій твір ми повинні писати?

ТАНЯ. Тема — твій улюблений предмет.

ЛОМ. Мій улюблений предмет? Оце так тема!

ТАНЯ. Що тебе дивує?

ЛОМ *(знизує плечима)*. Не знаю, що й сказати. Щоб я любив якийсь предмет? Ну дають!

ТАНЯ. Невже ти нічого не любиш?

ЛОМ. Пірата люблю.

ТАНЯ. Що-що?

ЛОМ. Ну, пса мого так звуть. А ти про що написала?

ТАНЯ. Про фізику.

ЛОМ. Дай списати.

ТАНЯ. А може, тобі література подобається?

ЛОМ. Яка різниця! Хто там знає. Що ти любиш, те й я.

ТАНЯ. Ні, такого не може бути. Подумай краще сам.

ЛОМ. Коли думати, коли думати? Треба твір здавати. Ех, ти, скнара! *(Біжить за сцену.)* Стривай, стривай, дай списати!

Входить Б о г д а н.

ТАНЯ *(до Богдана)*. Ти не бачив Лома?

БОГДАН. Ні. А що?

ТАНЯ. Бігає, шукає, в кого б списати твір. Я відмовила.

БОГДАН. А я дам.

ТАНЯ. Навіщо? Ми даємо отаким списувати, а вони звикають нічого не робити.

БОГДАН. А треба так зробити, щоб потім ніколи не забував про завдання.

Квапливо входить Л о м.

ТАНЯ *(до Лома)*. *Знайшов?*

ЛОМ. Ніхто не дав. *(До Богдана.)* Бодю, ти що любиш?

БОГДАН. Математику.

ЛОМ. І я люблю математику! Так люблю, що цифри, різні знаки снятся мені! Ось так пливуть, пливуть перед очима... Будь другом, дай списати.

БОГДАН. Будь ласка. Ось твій зошит. *(Дає Лому зошит.)*

ЛОМ. Як, це мій зошит?

БОГДАН. Я написав за тебе твір, бо знав, що ти забудеш.

ЛОМ *(читає підпис на обкладинці)*. Ти й обкладинку підписав? Бодю, друже, я ніколи цього не забуду. *(Обнімає Богдана.)*

БОГДАН. Правильно, ніколи.

Богдан і Таня виходять. Лом прямує до авансцени.

ЛОМ *(звертаючись до залу)*. Всі ви скнари. От Богдан — справжній друг! Такий не підведе товариша. Без вірного друга великая туга. **Заходить в ч и т е л ь к а.** Я вас шукав.

ВЧИТЕЛЬКА. Що трапилось?

ЛОМ. Хочу віддати свій твір.

ВЧИТЕЛЬКА. Яка радість!

ЛОМ. Вам ще ніхто не здав?

ВЧИТЕЛЬКА. Ти перший.

ЛОМ. Ось бачите, старався. *(Віддає зошит.)*

ВЧИТЕЛЬКА *(гортає)*. Цікаво, цікаво... *(Читає, потім.)* Це, дійсно, цікаво.

ЛОМ *(посміхається)*. Вам подобається?

ВЧИТЕЛЬКА. Надзвичайно! Ти хоч читав, про що написав?

ЛОМ. Аякже! Люблю математику!

ВЧИТЕЛЬКА. Давай прочитаємо разом. *(Читає.)* «Я, Іван Лом, дуже люблю математику. В цьому році я відкрив велику істину, що два плюс два — це чотири, а не п'ять. Взнав і про те, що Волга впадає в Чорне море, а художник Рєпін написав картину «Бурлаки на хуторі поблизу Диканьки пишуть листа турецькому султану». Якщо кількість води, що вливається в басейн, скласти з тією водою, що виливається, то буде рівно стільки, скільки влітає в одне вухо і вилітає з другого».

ЛОМ *(просить)*. Не треба далі...

ВЧИТЕЛЬКА *(читає)* «...А ще я знаю математичну пісню:

Два ведмеді, два ведмеді
Горох молотили,
Два півники, два півники
До млина носили...»

Може, ти і співати вмієш?

ЛОМ. Я все можу, я все зроблю, тільки не ставте двійку. *(Співає і танцює.)*

А горобчик, гарний хлопчик,
На скрипочку грає.
Горобличка, гарна птичка,
Хатку замітає.
А ворони, добрі жони,
Пішли танцювати,
Злетів крук, вхопив дрюк,
Пішов підганяти!

ВЧИТЕЛЬКА. Гарно співаєш!

ЛОМ. Я можу ще. Я дуже люблю співати і танцювати.

ВЧИТЕЛЬКА. Ось про це й напиши. *(Віддає зошит.)*

ЛОМ. Напишу! *(Тікає.)* Обов'язково!

Вчителька сідає біля столу, опускає голову на руки, замислилась.

Кінець.

1

ПІСНІ,

Веселі хлопчик і дівчинка дивляться на нас з емблеми першого Республіканського дитячого фольклорного свята, яке відбулося в Чернівцях під час зимових канікул. Як були схожі на них маленькі артисти! І танцюристи, і співаки. Своєю майстерністю юні виконавці полонили навіть авторитетне журі, очолюване народним артистом СРСР А. Т. Авдієвським, художнім керівником Українського Державного хору ім. Григорія Віръовки.

Як стали вони артистами? Про це кожен учасник міг би розповідати довго і цікаво. От Сергій Григоренко з ансамблю «Чарівне Поділля» Немирівського району Вінницької області співає ще з дитячого садка. Бо вдома всі люблять народну пісню. І коли збираються до старших Григоренків друзі, то обов'язково заведуть «Ой чий то кінь стоїть?», «Посіяла огірочки», та хіба всі перелічиш? А діти й собі наспівують. Слова швидко западають у пам'ять... Багато народних пісень знає і юна артистка з ансамблю «Пролісок» із Самбора на Прикарпатті Галина Дрофич. Записалася в ансамбль вона чи не найпершою — так хотілося співати зі сцени... І таких хлопчиків та дівчаток, як Сергійко та Галинка, приїхало до Чернівців понад п'ятсот. Усі юні аматори вийшли переможцями на обласних оглядах самодіяльної творчості й здобули право пред-

2

4

ставляти свою область на республіканському святі. А в його програмі і зустрічі, і розваги, і екскурсії, і відвідання виставки учнівських робіт декоративно-прикладного мистецтва шкіл Чернівецької області. Учасники свята мали можливість не тільки оглянути різьблення по дереву, вироби з лози, вишивку, ткацтво, карбування, а й побачити на власні очі, як те диво створюється. Юні майстри Глинницького гуртка художньої обробки дерева тут же, на виставці, виготовляли ложки, прикрашали дерев'яні тарелі випалюванням та інкрустували їх бісером. А поряд захоплено трудилися вишивальниці, інші школярі виплітали лозяні кошики. Чимало сувенірів з Буковини привезли додому учасники свята. Вони купили їх на ярмарку солідарності, влаштованому чернівецькими школярами. Виручені гроші було передано у Фонд миру.

Дитячі колективи багато виступали на заводах і фабриках міста, де їх радо приймали трудівники, дарували квіти, сувеніри.

— Ваші пісні — як ранкове сонечко, так від них тепло на душі,— казали робітниці рукавично-трикотажного об'єднання своїм гостям, юним артистам з фольклорного ансамблю «Сусідоньки» з Харківщини, запорізької «Веселки», житомирського «Орлятка» та ансамблю російських гармонік з Криму.

Зустрілися діти і з майстрами музичних інструментів — заслуженим діячем культури УРСР С. М. Шльончиком, який виготовляє цимбали і бандури, та керівником оркестру Буковинського ансамблю пісні і танцю Д. Ф. Деменчуком, який майструє сопілки, флейти, наї. І як раділи гості, коли дізналися, що дехто з них грає на інструментах, виготовлених саме цими майстрами.

...І ось заключний концерт. Але хто ж переміг? Журі відзначило всі колективи, що брали участь у першому Республіканському дитячому фольклорному святі. Вибрати було нелегко: кожен маленький співак вклав у свій виступ всю душу. А скільки нових друзів з'явилося у ці дні! Так не хотілось прощатися. Та друзі обов'язково зустрінуться у дні наступного свята, яке відбудеться у Полтаві.

Петро ЛЕЙКО.

1. ВИСТУПАЄ АНСАМБЛЬ «ПРОЛІСОК» З М. САМБОРА ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ.

2. ВИХОВАТЕЛЬКА ДИТСАДКА «ЧЕБУРАШКА» ІЗ С. СТЕБНІ ПУТИЛЬСЬКОГО РАЙОНУ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ ГАННА ДМИТРІВНА КОЧЕРГА НАВЧАЄ ТКАЦЬКІЙ СПРАВІ МАЛЮКІВ.

3. ЛЮДМИЛА ДЕМЧУК І ІРИНА БАГЕЛЬ — УЧАСНИКИ АНСАМБЛЮ «ВЕСНЯНКА» З М. РОВНА.

4. ЗУСТРІЧ З МАЙСТРОМ ПО ВИГОТОВЛЕННЮ НАРОДНИХ ІНСТРУМЕНТІВ Д. Ф. ДЕМЕНЧУКОМ.

Фото П. ЛЕЙКА

мов сонечко

20 к.
Індекс 74394

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР
С. М. ЧИРКОВ.

Редакційна колегія:
І. Ю. АВРАМОВ
(відповідальний секретар),
В. В. БИЧКО,
Б. В. ВАЛУЄНКО,
М. П. ДОВГА,
Ю. О. ЗБАНАЦЬКИЙ,
М. І. КОМПАНЕЦЬ,
А. Г. КОСТЕЦЬКИЙ,
Г. О. МАКАРЕВИЧ,
М. М. ОЛЕКСІЙКО,
Г. В. ПОЛОЖЕВЕЦЬ,
Г. Г. ПОЧЕПЦОВ,
Д. О. СОРОКІНА,
О. П. СТОЛБІН,
М. Ф. СИНГАЇВСЬКИЙ.

Художній редактор
В. П. ВЕРЕСЮК.
Технічний редактор
С. М. КЛОКОВА.
Коректор
В. Я. МИТРОФАНОВА.

Макет О. ЛИЧИК.

На 1-й стор. обкладинки
малюнок Л. ХАРЛАМПІЄВА.

Здано до набору 03. 04. 87.
Підписано до друку 08.05.87.
БФ 23145.
Формат видання 60×90/8
Офсетний друк.
Умов.-друк. арк. 4,5.
Умов. фарбовідб. 20.
Обл. вид. арк. 5,74.
Тираж 147300.
Зам. 7-93.

Журнал видається українською та російською мовами.

Адреса редакції: 252119, Київ-119, вул. Пархоменка, 38—44. Телефони: 441-02-78, 441-02-89, 441-02-30.

Ордена «Знак Пошани» видавництво ЦК ЛКСМУ «Молодь» і поліграфкомбінат ЦК ЛКСМУ «Молодь».

Адреса видавництва і поліграфкомбіната:
252119, Київ-119, вул. Пархоменка, 38—44.

Адрес редакции: 252119, Киев-119, ул. Пархоменко, 38—44. Телефоны: 441-02-78, 441-02-89, 441-02-30.

Ордена «Знак Почета» издательство ЦК ЛКСМУ «Молодь» и полиграфкомбинат ЦК ЛКСМУ «Молодь».
Адрес издательства и полиграфкомбината:
252119, Киев-119, ул. Пархоменко, 38—44.

Текст набрано із застосуванням вітчизняного фотонабірного комплексу «Каскад».

ПОДОРОЖНИК ВЕЛИКИЙ

На пустирях і луках, на подвір'ях і галявинах, обабіч стежок та доріг росте знайомий усім подорожник. Його широкоовальне листя використовують у медицині як лікувальний засіб.

Заготовляють подорожник протягом усього літа. Сушать на горищах, під навісами, розстеляючи тонким шаром. Закінчують сушити тоді, коли черешки починають відламуватися.

Листя подорожника приймають заготівельні пункти споживчої кооперації і сплачують за один кілограм 1 карбованець 50 копійок.

УКООПТОРГРЕКЛАМА